

1-bilet

1. Huquq deganda nimani tushunasiz?

2. Talonchilik

1. Huquqiy munosabat – uning ishtirokchilari urtasidagi huquqiy (yuridik) aloqalar bulib, ularning o‘zaro huquq va majburiyatlarida namoyon bo‘ladi.

Yangi tug‘ilgan chaqaloq ham har xil huquqlarga masalan, tibbiy yordam olish, turar-joyga, o‘z ismi-familiyasiga ega bo‘lish huquqlariga ega. Akli zaif va ruhiy kasallar ham huquqiy layoqatga ega. Ular ham yashash, davolanish, nafaqa olish, mulkdor bo‘lish huquqiga egadirlar. Ayrim vaqtda xali tugilmagan bola ham huquqiy layoqatga ega. U merosxo‘r bula oladi.

Huquqiy munosabat ishtirokchilarining harakati nimaga karatilgan bo‘lsa, ushbu narsa huquqiy munosabatlarning ob‘ekti xisoblanadi.

Huquqiy munosabatlarning ishtirokchilari, ya‘ni huquq va majburiyat egalari huquqiy munosabatlarning sub‘ektlari xisoblanadilar.

Huquq layoqati asosan kishining tugilishi bilan vujudga keladi va vafot etishi bilan tamom bo‘ladi.

Muomila layoqati o‘z harakatlari asosida huquqlarni amalga oshirish va yuridik majburiyatlarni bajara olish imkoniyatidir.

Muomila layoqati yosh va ruhiy salomatlik bilan bo‘liq. O‘zbekiston qonunlariga binoan to‘liq muomila layoqati fuqaro 18 yoshga tulgandan sung boshlanadi lekin ushbu qoidadan istisnolar ham mavjud. Masalan, shaxs jinoiy javobgarlikka 16 yoshdan ayrim jinoyatlar uchun 14 yoshdan tortilishi mumkin. Boshqa bir misol: «Oila kodeksi» ayrim xollarda 18 yoshga tulmasdan turib nikoxdan utishga ruxsat beriladi. Bunday fuqaro nikoxdan utgan vaqtdan boshlab to‘liq muomala layoqatiga ega bo‘ladi.

Huquq manbai davlat idorasini muayyan huquqiy normativ hujjatlar, qonun aktlarida ifodalash, bayon kilish usuli va shaklidir. Huquqshunoslik fanida huquq manbaalarining quyidagi 4 shakli e‘tirof kilingan:

Huquqiy odat – bu jamiyat a‘zolari tomonidan o‘zok vaqt kullanilishi, doimiy takrorlanishi natijasida jamiyat tomonidan qabul kilingan xulq-atvor normasiga aylangan va keyinchalik davlat tomonidan tasdiklangan qoida. Huquqiy odat kadimgi davrlarda asosiy huquq manbai xisoblangan. hozirgi paytda ham ayrim davlatlarda masalan, Buyuk Britaniyada mavjud.

Yuridik pretsedent sudining umum majburiy ahamiyatga ega bo'lgan aniq bir ish bo'yicha qaroridir. Yuridik pretsedentning o'ziga xos jihati shundaki u qabul kilingach, usha masala bo'yicha umummajburiy qoidaga aylanadi. Huquqiy pretsedent ayrim mamlakatlarda umummajburiy qoidalarga aylanadi. Huquqiy pretsedent ayrim mamlakatlarda, masalan, Buyuk Britaniya, AQSh, Kanada va Avstraliyada huquq manbai xisoblanadi. Lekin O'zbekiston Respublikasining huquq tizimida kullanilmaydi.

Normativ-huquqiy hujjat – hozirgi kunda eng muhim bo'lgan huquq manbaidir. Normativ-huquqiy akt vakolatli davlat organlarining belgilangan tartibda qabul kilgan yuridik huquqiy hujjati bulib, umummajburiy xulq-atvor qoidalarini o'z ichiga oladi.

2. Bosqinchilik, ya'ni o'zganing mol-mulkini talon-taroj qilish maqsadida hujum qilib hayot yoki sorliq uchun xavfli bo'lgan zo'rlik ishlatib yohud shunday zo'rlik ishlatish bilan qo'rqitib sodir etilgan bo'lsa, 5 yildan 8 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. (JK, 164-modda).

2-bilet

1. Jamiyat deganda nimani tushunasiz?

2. Qasddan badanga tan jarohat yetkazish.

1. Huquqshunoslik ilmida «davlat» va «jamiyat» tushunchalari mavjud. Ammo davlat bilan jamiyat tushunchalari bir xil emas. Davlat – jamiyatning shaklangan asosiy instituti. Jamiyat tarakkiyotining yetuklashgan muayyan davrida paydo bo'lgan. Boshqacha kilib aytganda, «jamiyat – davlatning onasi». Davlat esa jamiyat «farzandi» uning maxsuli. Shunday ekan, jamiyat qandaybo'lsa davlat ham shunday bo'ladi va aksincha. Jamiyat o'z rivojida qandayboskichlardan utsa, davlat ham shunga mutanosib tarzda o'zgarib, takomillashib boraveradi. Bu – qonuniyat.

Davlatlarning tashkil topishi bu – insoniyatning ijobiy jamoa tizimida sivilizatsiya tomon burilishi edi. Dunyoda birinchi sivilizatsiyalashgan davlatlar Kadimgi Sharkda miloddan avvalgi IV-III ming yilliklar davriga tugri keladi. Markaziy Osiyo hududida miloddan avvalgi ming yillikning boshlarida ilk davlat uyushmalari paydo bula boshlagan.

Jamiyat dastlab ijtimoiy hokimiyat ya'ni hamma odamlarning hokimiyati tomonidan boshqarilgan. Odamlar turli kabilalarga birlashib, usha kabilada yuzaga kelgan muhim masalalarni birgalikda xal kilgan. Kabila ishlarini boshqarishda hamma ishtirok etgan. Bu demokratiya ya'ni xalk hokimiyatining ilk sodda kurinishi - ibtidoiy demokratiya edi.

Ishlab chikarishning usishi tarakkiyot natijasida asta sekin jaimyatda siyosiy munosabatlar paydo buldi.

Jamoa hokimiyati (ibtidoiy demokratiya) urniga aloxida odamlar hokimiyati paydo buldi. Jamiyat boylar va kambagallar, keyinrok boshqaruvchilar va boshqariluvchilarga bulindi.

Davlatning ibtidoiy urugchilik jamiyatdan ajralib turadigan belgilari quyidagilar;

1. Davlat paydo bo'lgan jamiyatda fuqarolar ma'lum bir xududga birlashadilar.
2. Davlat o'z faoliyatini amalga oshirishi uchun murakkab tizimdan tashkil topgan boshqaruv apparati (kurolli kuchlar, militsiya, sud, proko'ratura, bojxona va boshqalar)ga ega bo'ladi va ana shu boshqaruv tizimi yordamida o'zining barcha fuqarolari uchun majburiy bo'lgan davlat hokimiyatini amalga oshiradi.

3. Davlat hokimiyatini tulakonli amlga oshirish uchun qonunlar va turli normativ hujjatlar qabul qilinadi. Ya'ni, davlat mavjud bo'lgan joyda huquq ham mavjud bo'ladi.

4. O'z faoliyatini yuritish uchun zaruriy harajatlar urnini koplash uchun moliyaviy manbaalarga ega bo'ladi. Soliklar va boshqa tulovlar joriy qiladi va ularni yigadi ya'ni o'z byudjetiga ega bo'ladi.

5. Davlat o'z faoliyatini tulakonli tarzda amalga oshirishi uchun o'z suverentetiga (mustakilligiga) ega bo'lishi lozim.

Davlat majbur kilish kuchiga, ya'ni hokimiyatga ega bo'lgan, o'z fuqarolari shuningdek, xududda istikomat qiluvchi barcha insonlarning manfaatlarini ximoya qiladigan, boshqa davlatlar bilan siyosiy iqtisodiy, madaniy aloqalarni amalga oshiradigan mustakil siyosiy tashkilotdir.

2. Sog'liqning qisqa muddatga yomonlashuviga yoki mehnat qobiliyatining uncha uzoq bo'lmagan muddatga yo'qolishiga olib kelmagan qasddan badanga yengil shikast yetkazish usha xarakterlar uchun ma'muriy jazo qo'llanilganidan keyin sodir etilgan bo'lsa, eng kam oylik ish haqining 25 barovarigacha miqdorda yoki 1 yilgacha ahloq tuzatish ishlari yoki 3 oygacha qamoq bilan jazolanadi. (JK, 109-modda).

3-bilet

1. Davlat tushunchasini izohlab bering?

2. Tuhmat qilish.

1. Davlatlar tuzilish jaxatidan oddiy (unitar) va murakkab (federativ, konfederativ) bo'lishi mumkin.

Unitar davlatda butun bir mamlakat miqyosida umumiy tizimga ega bo'lgan qonunchilik ijroiya va sud idoralari bo'ladi.

Unitar davlatning belgilari:

- yagona konstitutsiya, yagona qonunchilik tizimining mavjudligi;
- yagona armiyaga ega bo'lishi;
- yagona pul birligi amal kilishi.
- Tarkibiy kismlar ya'ni ma'muriy-hududiy to'zilmalarga o'ulinishi;
- Barcha ma'muriy hududiy birliklar uchun umumiy bo'lgan solik va kredit siyosatining joriy kilinganligi;

- Yagona fuqarolikning mavjudligi.

Davlatning tuzilishi shakli uning ma'muriy-hududiy tashkil etilishidir. Unitar - lotincha so'z bulib, oddiy, yagona degan ma'noni bildiradi.

Unitar davlatdan farkli ularok federativ davlat murakkab davlat to'zilmasi xisoblanadi. Federativ davlat bir necha davlatning birlashuvidan hosil bo'ladi. Ularning sub'ektlari shtat ulka, respublika, amirliklar deb atalishi mumkin.

Federatsiya sub'ektlari o'z ma'muriy, huquqiy bulinmalarga ega.

Ushbu davlatlar o'zaro birlashgandan keyin federatsiya a'zolari xisoblanib asosiy hokimiyat federatsiyasining markaziy organlariga beriladi.

Federativ davlatning belgilari quyidagilardir:

- Federatsiya hududi uning sub'ektlari, hududi yifindisidan iborat bo'ladi;
- Oliy qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati federal davlat idoralariga tegishli bo'ladi;
- Federatsiyaning umumiy konstitutsiyasi uning sub'ektlari va federatsiyaning o'zi urtasidagi huquqiy munosabatlarni belgilaydi.

Qonun chiqaruvchi organlar Konstitutsiyasi sud organlari ijro etuvchi organlar umumiy xudud oliy qonun chiqaruvchi organ Vazirlar Mahkamasi oliy sud federatsiya konstitutsiyasi ikki palatali parlament

- Federatsiya sub'ektlarining har biri alohida o'z Konstitutsiyasi o'zlarining oliy qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati organlariga ega bo'ladi;

- Federatsiya oliy qonun chiqaruvchi idorasi odatda ikki palatali bo'ladi. Bunda yukori palata federatsiya a'zolarining manfaatlarini ifoda etadi.

Hozirda jaxonda yigirmatadan kuprok federativ davlatlar mavjud. Federatsiya va uning sub'ektlari urtasidagi munosabatlar har doim ham ijobiy bulavermaydi. Buni tarkalib ketgan Sovet ittifoki, Chexoslavakiya, Yugoslaviya kabi federatsiyalar misolida kurishimiz mumkin.

Konfederatsiya (lotincha – ittifok, uyushma) – suverentiteti va mustakilligini saklab kolgan holda biror-bir maksadga erishish uchun birlashgan davlatlar ittifoki.

Davlatlar u yoki bu maksadni ko'zlab, o'z suverentiteti va mustakilligini saklagan holda birlashishlari ham mumkin. U holda bunlay ittifok konfederatsiya deyiladi. Konfederatsiyada yagona xudud yagona fuqarolik bulmaydi. Har bir davlat xalkaro huquqning teng huquqli sub'ekti bo'ladi.

Konfederatsiya belgilari quyidagilardan iborat:

- Mustakil davlatlar muayyan maksadlarga erishish uchun birlashadi;
- Konfederatsiya mustaxkam bulmagan to'zilma;
- Yagona xudud mavjud bulmaydi (konfederatsiyaning hududi uning a'zolari bo'lgan davlatlar hududidan tashkil topadi);
- Umumiy fuqarolik mavjud bulmaydi;
- Konfederatsiya a'zolari undan erkin chikish huquqiga ega bo'ladilar;
- Konfederatsiya a'zolari ittifok hokimiyati qonun hujjatlarini e'tirof etmaslik yoki kullamaslik (nulifikatsiya kilish) huquqiga ega bo'ladilar;
- Konfederatsiya vakolatiga uncha kup bulmagan masalalarni xal etish kiradi;
- Konfederatsiya sarmoyasi uning a'zolarining ixtiyoriy badallaridan tashkil topadi.

2.Tuhmat qilish, ya'ni bila turib boshqa shaxsni sharmanda qiladigan uydurmalar tarqatish shunday harakatlar uchun ma'muriy jazo qo'llanilganidan keyin sodir etilgan bo'lsa eng kam oylik ish haqining 200 barovarigacha miqdorda jarima yoki 2 yilgacha ahloq tuzatish ishlari bilan jazolanadi. (JK, 139-modda).

4-bilet

1. Davlatning o'ziga xos belgilari.

2. Haqoratlash.

1. Davlat jamiyatning siyosiy tizimiga kiruvchi boshqa tashkilotlardan bir qator o'ziga xos belgilari bilan farq qiladi. Davlatning belgilari to'g'risidagi masala hamisha huquqshunoslar e'tiborini tortib kelgan va bu haqda ularning turli talqinlari mavjud.

F.Engels o'zining «Oila, xususiy mulk va davlatning kelib chiqishi» degan asarida davlatning asosiy belgilari sifatida aholining hududiy bo'linishi, ommaviy hokimiyat hamda soliqlar tizimining tashkil etilishini ko'rsatib o'tgandi. G.F.Shershenevich ham shunga o'xshash uch belgi: «a) odamlarning birlashuvi; b) ular ustidan hukmronlik qiluvchi hokimiyat; v) shu hokimiyat ta'sir doirasidagi hudud...»9 ni sanab o'tadi.

Hozirgi vaqtda davlatning umumiy e'tirof etilgan quyidagi asosiy belgilarini ko'rsatish mumkin:

* davlat o'z davlat chegaralari doirasida fuqarolik belgisi bo'yicha birlashgan butun jamiyatning, butun aholining yagona vakili sifatida maydonga chiqadi;

- * davlat - suveren hokimiyatning yagona sohibidir;
- * davlat yuridik kuchga ega bo'lgan va huquq normalarini aks ettirgan qonunlar va ularga asoslanib chiqariladigan hujjatlarni qabul qiladi;
- * davlat o'z vazifalari va funksiyalarini bajarish uchun zarur bo'lgan davlat organlari hamda tegishli moddiy vositalar tizimidan iborat murakkab mexanizm (mahkama)dir;
- * davlat - qonuniylik va huquq-tartibot posboni bo'lishga maxsus da'vat etilgan huquqni muhofaza qilish (jazolash) organlari (sud, prokuratura, militsiya, politsiya va hokazo)ga ega bo'lgan yagona tashkilot;
- * faqat davlatgina o'z mudofaasi, suvereniteti, hududiy yahli tligi va xavfsizligini ta'minlovchi qurolli kuchlar hamda xavfsizlik organlariga ega bo'la oladi.

Yuqorida ko'rsatib o'tilgan birgalikda olingan davlat belgilarining jami jamiyat siyosiy tizimida davlatning alohida o'rni va yetakchi rolini to'la izohlaydi. Albatta, bunda, har bir tarixiy davrda, turlicha ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarda davlatning bu belgilari ham ichki mazmuni, ham tashqi ko'rinishi bilan farq qilishini hisobga olish zarur.

Hozirgi sharoitlarda demoqراطيya va erkinliklarni, barqarorlik, tinch-totuvlikni, respublika xalqlari hamjihatligi va hamkorligini qaror toptirishda, islohotlar va ularni amalga oshirishdagi tashabbuskorlikda, madaniyati yuksak rivoj topgan jamiyatga o'tishda O'zbekiston davlati yetakchi rol o'ynamoqda.

Ushbu maqsadlarni hayotga muvaffaqiyatli tatbiq yetish davlatni mustahkamlash vazifalarini bajarish, O'zbekistonda davlat hokimiyati barcha bo'g'inlarining samarali ishlashini ta'minlash bilan chambarchas bog'liq.

Ma'lumki, davlatning kelib chiqishi, davlat hokimiyatining tabiati, uning maqsad va vazifalarini, davlatning taraqqiyot yo'llari va shu kabilarni turlicha izohlovchi ko'plab xilma-xil nazariyalar mavjud. Bu holat ijtimoiy hodisa sifatida davlatning murakkabligi, ko'pqirraliligi bilan, o'tmishdagi va hozirgi vaqtdagi uning shakllarining xilma-xilligi, shuningdek, davlatning siyosiy hokimiyatni amalga oshirishi, uning faoliyatining turli ijtimoiy sinflar va guruhlar manfaatlariga bevosita daxldorligi bilan bog'liq. Bular obyektiv omillardir.

Agar ushbu muammoga subyektiv jihatdan yondashadigan bo'lsak, mazkur holat turli mualliflarning turli mafkuraviy va falsafiy nuqtai nazarlari bilan ham bog'liqligini ko'ramiz. Davlat to'g'risidagi nazariyalarni shartli ravishda to'rt guruhga:

- davlatning mohiyati to'g'risidagi;
- davlatning maqsad va vazifalari haqidagi;
- davlatning faoliyat vositalari va metodlari to'g'risidagi;
- davlatning keyingi taraqqiyoti istiqbollari va yo'llari haqidagi nazariyalarga ajratish mumkin.

Modomiki, turli mualliflar o'z asarlarida davlat bilan bog'liq muammolarni tushuntirish maqsadida yuqorida qayd etilgan masalalarga u Yoki bu tarzda murojaat qilar ekanlar, xilma-xil guruhlariga mansub nazariyalar turli birikmalar tashkil etib, o'zaro ta'sir etmay qolmaydi.

Quyidagilarni davlat mohiyatiga bog'liq nazariyalar qatoriga kiritish mumkin:

Elita nazariyasi. Ushbu nazariya XX asr boshlarida vujudga keldi (V.Pareto va G.Moski asarlari) hamda asrimiz o'rtalarida yangidan rivojlantirildi (X.Lassuel, D.Sartori, T.Day va boshqalar tomonidan). Mazkur nazariyaning bosh g'oyasi, go'yo xalq ommasi davlatni idora yetishga qodir emasligi, shuning uchun boshqarish jamiyatning hukmron doirasi - elitasi tomonidan amalga oshirilishi kerakligini isbotlashdan iborat. elitalar turli belgilari

(kelib chiqishi, ma'lumoti, tajribasi, qobiliyati kabilar)ga qarab aniqlanadi. Darvoqe, bunda elita saflari xalq ommasi hisobiga, ularning eng qobiliyatli vakillari bilan to'ldirib borilishi mumkinligi ham nazarda tutiladi.

Buning ustiga, mazkur nazariyaning hozirgi tarafdorlari bir qancha elitalar mavjud bo'lib, ular o'rtasida hokimiyat uchun kurash borishi, biroq, xalq o'z saylov huquqidan foydalanib, ular faoliyatini nazorat qilishi mumkin, deb ta'kidlaydilar.

Shubhasiz, ushbu nazariyaning nuqsonlari ham mavjud. Chunonchi, aholini hokimiyat ishlaridan chetlashtirishni targ'ib qiladi, hokimiyatning sinfiy tabiati butunlay inkor etiladi. Lekin ushbu nazariyaning ijobiy tomonlari ham yo'q emas. Haqiqatan ham, hokimiyat ishlarini olib borish amalda kishilarning g'oyat cheklangan doirasi - deputatlar, davlat mahkamasi xodimlari tomonidan bajariladi. Muhimi - mazkur kishilar chindan ham xalq, turli ijtimoiy guruhlar va qatlamlar manfaatlarini ifoda yetishlari kerak. Shu jihatdan xalq saylagan va o'z nomidan vakil qilgan kishilarning elita xarakterini, ular faoliyati ustidan ta'sirchan nazoratni ta'minlash zaruratini tushunish mumkin.

Texnokratik nazariya. Mazkur nazariya asrimizning 20-yillarida vujudga kelib, 60-70-yillarda ancha keng tarqaldi. Uning tarafdorlari orasida T.Veblen, D.Barnxeym, G.Saymon, D.Bell va boshqalar bor edi. Umuman olganda ushbu nazariya elitalar nazariyasiga juda o'xshab ketsada, zamonaviy voqelikni hisobga olishi bilan ajralib turadi.

Bu nazariyaga ko'ra, jamiyatni mutaxassis-boshqaruvchilar, menenjerlar idora yetishlari lozim (ko'pincha amalda ham shular boshqarishadi). Aynan ularning o'zlari jamiyatning haqiqiy ehtiyojlarini, uning eng matlub rivojlanish yo'llarini, buning uchun zarur vositalarni aniqlashga qodir.

Bu boshqarishni ilmiy asosda olib borish imkonini beradi hamda jamiyatning o'sib boruvchi rivojini ta'minlaydi.

Mazkur ta'limot g'oyalari nafaqat davlatning mohiyatiga, balki uning boshqa jihatlariga ham tegishli bo'lgan boshqa nazariyalarda ham faol foydalanilmoqda.

Plyuralistik demokratiya nazariyasi. Mazkur nazariya ham XX asrda paydo bo'lgan. G.Laski, M.Dyuverje, R.Darendorf, R.Dal va boshqalar ana shu nazariya vakillaridir. Ushbu nazariya sotsial-demokratlarning ham, liberallarning ham qarashlarini ifodalaydi. Uning g'oyasi hozirgi jamiyatda mohiyat-e'tiboriga ko'ra sinflar amalda yo'qolib ketdi va hokimiyat shu tariqa o'z sinfiy tabiatidan xalos bo'ldi, degan ma'noni bildiradi. Jamiyat turli belgilariga - yoshi, kasbkori, istiqomat joyi, manfaatlar doirasi va boshqalarga ko'ra yuzaga keladigan odamlar ijtimoiy birlashmalari (stratalar) yig'indisidan iborat.

Shunday qilib, keksalar va yoshlarning, sportchilar va pivoxo'rlarning stratalari mavjud bo'lishi mumkin va hokazo. Har bir odam ko'pchilik stratalarga kira oladi. Ular asosida davlat idoralariga «tazyiq» o'tkazuvchi hamda shu yo'l bilan davlat siyosatini yo'naltiruvchi turli siyosiy va jamoatchilik tashkilotlari tuziladi. Binobarin, har qanday odam, har bir birlashma davlat hokimiyatida o'z «ulushi»ga ega bo'ladi, davlatni boshqarishda ishtirok etadi. Davlat shu tariqa umum irodasining, butun jamiyat manfaatlarining ifodachisiga aylanadi.

Ushbu nazariyaning ijobiy jihatlari uning chinakam demokratik xarakterida, davlatni boshqarish ishlarida barcha fuqarolar ishtiroki zarurligini asoslashida namoyon bo'ladi.

Davlatning maqsadlari to'g'risidagi masala yuzasidan bahs yurituvchi nazariyalar orasida «umumiy farovonlik davlati» nazariyasini qayd etib o'tish kerak. U ikkinchi jahon urushidan keyin vujudga kelgan bo'lib, davlatning ijtimoiy hayotga aralashmasligiga oid oldindan mavjud ta'limotga qarshi chiqadi. Bunda nafaqat huquqbuzarlik holatlari mustasno

etiladi («Tungi qorovul davlati» nazariyasi). Uning mohiyati 30-yillarda D.Keyns tomonidan ta'riflab berilgandi. D.Myrdal, A.Sigu, K.Boulding, V.Mund va boshqalarning asarlarida bu nazariya Yanada rivojlantirilgan.

Mazkur nazariyaning bosh g'oyasi shundan iboratki, barcha sinflardan ustun turarkan, davlat aholi barcha qatlamlari manfaatlarini ifodalay boshlaydi, umumfarovonlikni ta'minlaydi. Rivojlangan mamlakatlarning aholi turmushining yuksak darajasini ta'minlashdagi, ijtimoiy, madaniy va boshqa sohalarida yirik davlat dasturlarini amalga oshirishdagi ulkan muvaffaqiyatlari ushbu nazariyaning yuzaga kelishiga sabab bo'ldi. Mazkur nazariya inson manfaatlarini davlat faoliyatining asosiga qo'yish bilan har bir shaxs qadr-qimmatiga e'tiborni jalb etadi.

Bizning nazarimizda, ushbu nazariyaning ijobiy jihatlari umuminsoniy qadriyatlar, inson manfaatlar va huquqlari ustuvorligi uning asosiga qo'yilganligi bilan belgilanadi. Uning kamchiligi esa, nimalar va kimlar evaziga bunga erishish mumkinligini ko'rsatib bera olmaganidadir. Mabodo, ekspluatatsiya markazini yarim mustamlaka va rivojlanayotgan mamlakatlarga ko'chirish nazarda tutiladigan bo'lsa - bunday «farovonlik» e'tiborni tortishi amri mahol.

Huquqiy davlat nazariyasi. Bundan oldingisiga qarama-qarshi o'laroq, bu nazariya ijtimoiy hayotning barcha sohalarida huquqning ustuvorligini ta'minlashdan iborat davlat faoliyati maqsadini ham, davlatning ish yuritish vositalari, yo'sinlariga oid muammolarni ham yoritadi. Bu nazariya mualliflari haqli suratda, davlatning butun faoliyati huquqiy maqsadlarda, huquq asosida va huquqiy vositalar ila amalga oshirilishi kerak, deb ta'kidlaydilar. U bizning zamonamizda eng ommaviylashgan va eng dolzarb hamda ilg'or nazariyadir. Uning ijobiy jihatlari qisqacha to'xtaladigan bo'lsak, eng avvalo, uning jamiyatni demokratlashtirishga, davlat organlari ishlaridan o'zboshimchalik, zo'rovonlik va qonunsizlikni butunlay mustasno yetishga yo'naltirilganligini ta'kidlash zarur. Kamchiligi - jamiyat ijtimoiy va iqtisodiy hayotidagi ahvoldan kelib chiqib, ba'zi tamoyillarni amalga oshirishning imkoni bo'lmagan hollarda ularning bir qadar quruq bayonotga aylanishidadir. Davlat faoliyati nazariyalari va vositalari qatoriga «texnokratik davlat» nazariyasini ham kiritish kerak. Uning paydo bo'lishi aksariyat mamlakatlarning texnika vositalari, shu jumladan, radioelektronikani o'zlashtirish va ulardan foydalanishdagi yirik muvaffaqiyatlar bilan bog'liq. Mazkur nazariyaga ko'ra, texnikaning bundan keyingi taraqqiyoti davlat boshqaruvining ko'pgina masalalarini boshqacha hal yetish imkonini beradi. Masalan, radiotshevizion texnikadan foydalangan holda fuqarolardan sotsiologik so'rovlar va hatto ovoz berish (radiotelevizion) o'tkazish mumkin. Kompyuterlar alohida shaxslar irodasiga bog'liq bo'lmagan adolatli va eng maqbul echimlarni topish imkoniyatini beradi.

Davlatning istiqboldagi rivojini bashorat qiluvchi nazariyalardan biri - konvergensiya nazariyasi XX asrning 50-60-yillarida paydo bo'lgan (D.Gelbreyt, R.Aron, P.Sorokin asarlari). Uning mohiyati shundan iboratki, insoniyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida ikki tizim: g'arbda - AQSH, Angliya va boshqalar bilan sobiq Sovet Ittifoqi va sotsialistik lagerning boshqa mamlakatlarning bir-birlariga o'zaro ta'siri ro'y beradi. Natijada yuqoridagi mamlakatlarning har bir guruhi eng yaxshi tomonlarni o'zlashtiradi va shu tariqa o'z mohiyati, tashkiliy uyushishi, faoliyat shakllari va shu kabilar bo'yicha davlatlarning yaqinlashuvi sodir bo'ladi. Nazariya mualliflarining fikricha, bu shunday holatga olib kelishi kerakki, unga ko'ra ma'lum vaqtdan keyin o'zaro farqlar yo'qola borib, yagona tipdagi «posthindutrial davlatlar» - «umumiy farovonlik» davlatlari yuzaga keladi.

Mazkur nazariya mualliflarining oldindan ko'ra bilish zakovatlariga tan berish kerak. Zero, ushbu nazariya g'oyalarning hammasi bo'lmasada, ko'pchiligi hozirgi hayotimizda o'z tasdig'ini topmoqda.

Davlat to'g'risidagi nazariyalar orasida tarixiy-materialistik nazariya alohida o'rin egallaydi. U davlatning mavjudligi va taraqqiyotining ko'pgina jihatlarini tahlil etadi. Bu nazariyaning asosida tarixiy materializm va sinfiy kurash g'oyalari yotadi. Davlatga iqtisodiy hukmron sinf hokimiyatining quroli sifatida qaraladi. Uning xususiyatlari eng avvalo jamiyat taraqqiyotining muayyan bosqichidagi uning iqtisodiyoti bilan belgilanadi. Maqsad - sotsialistik, so'ng esa, kommunistik jamiyatni ham qurish, davlatning oxir-oqibat taqdiri esa, kommunistik jamiyat barpo etila borishi bilan barham topishiga erishishdan iborat. Mazkur nazariyaga yuqorida to'xtalgandik, keyinroq u haqda Yana batafsilroq to'xtalamiz. Shuni ham aytish kerakki, siyosiy-huquqiy tafakkurda manjud yoidashuvlarning xilma-xilligi to'g'risida gapirarkanmiz, davlatning jamiyat siyosiy tizimidagi o'rnini belgilashdagi turlicha yondashuvlar muammosini chetlab o'tishning iloji yo'q. Qo'yilgan muammo tahliliga kirishishdan oldin bir narsaga to'xtalish, to'g'rirog'i, jamiyat «siyosiy tizimi» tushunchasiga nimalar kiradi, degan savolga javob berish foydadan xoli bo'lmas.

Avvalo, jamiyat siyosiy tizimi to'g'risidagi asosiy g'oyalar davlat nazariyasida asrimizning 60-70-yillarida bayon etilgandi. Shunga qaramay, keyingi vaqtlarda siyosiy tizim nazariyasini rivojlantirish hamda uning amaliyoti tahlilida fan sezilarli yutuqlarga erishdi. Biroq, baribir, adabiyotlarda siyosiy tizim tushunchasi to'g'risida yagona fikr yo'q. Masalan, ba'zi bir mualliflar (V.E.Chirkin, Y.A.Tixomirov, M.N.Marchenko) siyosiy tizim tushunchasi jamiyatning siyosiy uyushmasi tushunchasiga aynan mos keladi deyishsa, boshqalar (chunonchi - N.N.Razumovskiy) unga jamiyat siyosiy uyushmasining tarkibiy qismi sifatida qaraydi. Shundaylar ham borki, ular siyosiy tizimni siyosiy soha bilan aynan o'xshatishadi. Hatto, siyosiy tizim tushunchasini siyosiy ustqurmaga yaqin tushuncha, deydiganlar ham bor.

Biz barcha nuqtai nazarlarni batafsil qarab chiqishni, ayniqsa, ularning qay biri ustuvorligini aniqlashni maqsad qilib qo'ymaganmiz. Bu alohida suhbat mavzuidir. Umuman turli nuqtai nazarlar mualliflari qarashlarini hurmat qilgan holda, ayni paytda siyosiy tizimni tom ma'noda tushunadigan, ya'ni unga, jamiyat siyosiy tashkiloti (siyosiy tuzilmalar, uyushmalar va ularning o'zaro bog'liqligi)ni ham, siyosiy hayotning barcha boshqa ko'rinishlarini ham o'z ichiga oladigan kategoriya sifatida qaraydiganlar safiga qo'shilish kerak deb hisoblaymiz.

Jamiyat siyosiy tizimi haqida zikr etilganlardan kelib chiqib, unga quyidagi ta'rifni berish mumkin. YA'ni, jamiyatning siyosiy tizimi shaxslarning siyosiy hokimiyatni amalga oshirish jarayonida ularning tashkiliy mustaqilligi va siyosiy faolligini oshirishga da'vat etilgan o'zaro bir-biriga chambarchas bog'liq davlat, jamoat va boshqa tashkilotlarning yig'indisidir.

Biz mazkur ta'rif vositasida jamiyat va davlat siyosiy tizimining munosabatdorligini aniqlash, uning jamiyat siyosiy tizimidagi o'rnini va mavqegini belgilaydigan iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy, huquqiy omillarni keltirishga harakat qilamiz.

Oldindanoq aytish kerakki, davlatning ichki tuzilishi va faoliyatining turli jihatlariga aloqador masalalarni tadqiq yetishga yetarli e'tibor berib kelinadi. Davlat turli yo'nalishlar bo'yicha, ya'ni tarkibiy va funksional jihatlar, rivojlanishdagi turg'unlik va dinamika nuqtai nazaridan, shakl, mazmun, mohiyat falsafiy kategoriyalari qarashlaridan kelib chiqib chuqur o'rganilyapti. Biroq, ayni paytda, ko'pincha siyosiy tizimning tarkibiy qismi sifatida

davlatning amal qilishi bilan bog'liq masalalar e'tibordan chetda qolib ketadi. Shu jihatdan davlatni tahlil yetish, shubhasiz, katta qiziqish uyg'otishiga qaramay, yuqoridagi holat ro'y bermoqda. Vaholanki, u davlat mexanizmini siyosiy munosabatlar orqali tavsiflash va shu yo'l bilan davlatning jamiyat siyosiy tizimidagi o'rni va rolini aniq belgilash imkonini beradi.

Dastavval, jamiyat siyosiy tizimi tarkibida davlat alohida bo'g'in sifatida maydonga chiqishiga e'tiboringizni qaratamiz va buni yodda tutish kerak. Uning o'rni va rolini na hukmron partiyaning, na siyosiy tizim boshqa bo'g'inlarining o'rni va roli bilan tenglashtirib bo'lmaydi.

Jamiyat siyosiy tizimida nega davlat asosiy Yoki bosh emas, balki faqat alohida bo'gin hisoblanadi? Zero, bu ta'riflar ko'pincha ma'no jihatidan bir-biriga yaqinday tuyuladi.

Boz ustiga yuridik adabiyotlarda davlatni siyosiy tizimning asosi sifatida tushunish uchra turadi. Bu yerda biz M.N.Marchenkoning fikriga qo'shilamiz. Unga ko'ra davlat siyosiy tizimning asosiy Yoki bosh tarkibiy qismi sifatida maydonga chiqa olmaydi va chiqishi ham mumkin emas, zero, siyosiy tizimning iqtisodiy, ijtimoiy va mafkuraviy asoslari shu maqomga ega bo'lishi mumkin.

Davlatning siyosiy tizimdagi o'rni va roli quyidagi jihatlar bilan belgilanadi:

- * davlat jamiyatni takomillashtirishda muhim rol o'ynaydi, hamma va har bir odam manfaatlari yo'lida uni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlarini belgilaydi;
- * davlat barcha fuqarolarning tashkiloti sifatida maydonga chiqadi;
- * davlat boshqaruv va majburlovning maxsus mahkamalariga ega;
- * davlat turli ishontiruv va majburlov uslublaridan foydalanish imkonini beradigan keng tarmoqli yuridik vositalar tizimiga ega;
- * davlat suverenitetga ega;
- * davlat butun mamlakat miqyosida yagona to'laqonli hokimiyat tashkilotidir.

Nodavlat tashkilotlarning birontasi bunday xususiyat va vazifalarga ega emas.

Shunday qilib, biz jamiyat siyosiy tizimidagi alohida bo'g'in sifatida davlatni boshqa barcha birlashmalarga qarshi qo'ymaymiz, lekin, ayni paytda uning boshqa demokratik tashkilotlar tizimidagi rolini ham kamsitmoqchi emasmiz. Baribir, Yana bir bor shuni ta'kidlash lozimki, siyosiy tizim tarkibidagi bosh va asosiy bo'ginlar tushunchalari bir xil ma'noni anglatmaydi. Bosh bo'gin vazifasini shaxs bajaradi, shu bilan birga, asosiy bo'gin davlatdir. Davlat siyosiy tashkilotlar qatoriga kirmasligi mumkin emas. Zero, maxsus majburlov va bostirish mahkamalariga hamda turma va boshqa majburlovchi muassasalar ko'rinishidagi tegishli «moddiy qismlarga» ega bo'lgan davlat hokimiyat tepasida turgan siyosiy kuchlar qo'lidagi bosh kuch sifatida, ular irodasi va manfaatlarining bosh tatbiqchisi sifatida, siyosiy hokimiyatni amalga oshirishning muhim vositasi sifatida maydonga chiqadi. Albatta, bu yerda siyosiy hokimiyatni kim amalga oshirishi, uning manfaatlari butun xalq manfaatlariga qay darajada mos kelishi muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

2. Haqorat qilish ya'ni shaxsning sha'ni va qadr-qimmatini beodoblik bilan qasddan tahqirlash, basharti, shunday harakatlar uchun ma'muriy jazo qo'llanilgandan keyin sodir etilgan bo'lsa eng kam oylik ish haqining 200 barobarigacha miqdorda jarima yoki 1 yilgacha ahloq tuzatish ishlari bilan jazolanadi. (JK, 140-modda).

5-bilet

1. Jamiyatning o'ziga xos belgilari.

2. Firibgarlik

1. Huquqshunoslik ilmida «davlat» va «jamiyat» tushunchalari mavjud. Ammo davlat bilan jamiyat tushunchalari bir xil emas. Davlat – jamiyatning shakllangan asosiy instituti. Jamiyat tarakkiyotining yetuklashgan muayyan davrida paydo bo‘lgan. Boshqacha kilib aytganda, «jamiyat – davlatning onasi». Davlat esa jamiyat «farzandi» uning maxsuli. Shunday ekan, jamiyat qandaybo‘lsa davlat ham shunday bo‘ladi va aksincha. Jamiyat o‘z rivojida qandayboskichlardan utsa, davlat ham shunga mutanosib tarzda o‘zgarib, takomillashib boraveradi. Bu – qonuniyat.

Davlatlarning tashkil topishi bu – insoniyatning ijobiy jamoa tizimida sivilizatsiya tomon burilishi edi. Dunyoda birinchi sivilizatsiyalashgan davlatlar Kadimgi Sharkda miloddan avvalgi IV-III ming yilliklar davriga tugri keladi. Markaziy Osiyo hududida miloddan avvalgi ming yillikning boshlarida ilk davlat uyushmalari paydo bula boshlagan.

Jamiyat dastlab ijtimoiy hokimiyat ya’ni hamma odamlarning hokimiyati tomonidan boshqarilgan. Odamlar turli kabilalarga birlashib, usha kabilada yuzaga kelgan muhim masalalarni birgalikda xal kilgan. Kabila ishlarini boshqarishda hamma ishtirok etgan. Bu demokratiya ya’ni xalk hokimiyatining ilk sodda kurinishi - ibtidoiy demokratiya edi.

Ishlab chikarishning usishi tarakkiyot natijasida asta sekin jaimyatda siyosiy munosabatlar paydo buldi.

Jamoa hokimiyati (ibtidoiy demokratiya) urniga aloxida odamlar hokimiyati paydo buldi. Jamiyat boylar va kambagallar, keyinrok boshqaruvchilar va boshqariluvchilarga bulindi.

Davlatning ibtidoiy urugchilik jamiyatdan ajralib turadigan belgilari quyidagilar;

1. Davlat paydo bo‘lgan jamiyatda fuqarolar ma’lum bir xududga birlashadilar.
2. Davlat o‘z faoliyatini amalga oshirishi uchun murakkab tizimdan tashkil topgan boshqaruv apparati (kurolli kuchlar, militsiya, sud, proko‘ratura, bojxona va boshqalar)ga ega bo‘ladi va ana shu boshqaruv tizimi yordamida o‘zining barcha fuqarolari uchun majburiy bo‘lgan davlat hokimiyatini amalga oshiradi.
3. Davlat hokimiyatini tulakonli amlga oshirish uchun qonunlar va turli normativ hujjatlar qabul qilinadi. Ya’ni, davlat mavjud bo‘lgan joyda huquq ham mavjud bo‘ladi.
4. O‘z faoliyatini yuritish uchun zaruriy harajatlar urnini koplash uchun moliyaviy manbaalarga ega bo‘ladi. Soliklar va boshqa tulovlar joriy qiladi va ularni yigadi ya’ni o‘z byudjetiga ega bo‘ladi.
5. Davlat o‘z faoliyatini tulakonli tarzda amalga oshirishi uchun o‘z suverentetiga (mustakilligiga) ega bo‘lishi lozim.

Davlat majbur kilish kuchiga, ya’ni hokimiyatga ega bo‘lgan, o‘z fuqarolari shuningdek, xududda istikomat qiluvchi barcha insonlarning manfaatlarini ximoya qiladigan, boshqa davlatlar bilan siyosiy iqtisodiy, madaniy aloqalarni amalga oshiradigan mustakil siyosiy tashkilotdir.

2. Firibgarlik ya’ni aldash yoki ishonchni suiiste’mol qilish yo‘li bilan o‘zganing mulkini yoki o‘zganing mulkiga bo‘lgan huquqni qshlga kiritish eng kam oylik ish haqining 50 barovaridan 100 barovarigacha miqdorda jarima yoki 2 yilgacha ahloq tuzatish ishlari yoki 1 yildan 3 yilgacha ozodlikni cheklash yohud 3 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jaxolanadi. (JK, 168-modda).

6-bilet

1. Davlat funksiyalari

2. Qamoqdan qochish

1. Har bir davlat o'z faoliyatining asosiy yo'nalishlarini belgilaydi. Bu yo'nalishlar uning asosiy vazifalaridan kelib chiqadi. **Davlatning funksiyalari** - davlat faoliyatining asosiy yo'nalishlari bo'lib, ularda davlatning ijtimoiy jihatlari ro'yobga chiqariladi. Davlatning mavjudligi, uning zarurligi, davlatning funksiyalarida o'z aksini topadi. Davlat o'z faoliyatida bir qancha funksiyalar (faoliyat yo'nalishlari)ni amalga oshiradi. Bu funksiyalarni mamlakat ichida yoki tashqarisida amalga oshirilishidan kelib chiqib **tashqi** va **ichki** funksiyalarga ajratish mumkin. Davlat o'z funksiyalarini amalga oshirish borasida ko'plab vazifalarni bajaradi. Bu vazifalarni bajarish orqali davlat funksiyalarini ado etishga erishadi.

Davlat bajaradigan vazifalarni sohalar bo'yicha ham turlarga ajratish murnkin. Bunda davlatning ichki funksiyalariga oid vazifalar quyidagilardan iborat bo'ladi. **Iqtisodiy vazifalar:** Iqtisodiy siyosatni ishlab chiqish va iqtisodiyotga ta'sir o'tkazish. Iqtisodiyotning davlat sektori (zavod-fabrikalar, dalalar, konlar)ni boshqarish. Bozor munosabatlarining huquqiy asoslari va narx siyosatini yo'lga qo'yish. **Ijtimoiy vazifalar:** Aholining yordamga muhtoj qismini himoyalash. Sog'liqni saqlash va ta'lim tizimini qo'llab-quvvatlash. Aholini ijtimoiy ne'matlar bilan ta'minlash. **Siyosiy-huquqiy vazifalar:** Fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish. Qonuniylik va tartibni ta'minlash. Tinchlik va millatlararo totuvlikni saqlash.

2. Qamoqda saqlanayotgan yoki ozodlikdan mahrum qilish tariqasidagi jazoni o'tayotgan shaxsning qamoqdan yoki qo'riqlov ostidagi saqlash joyidan qochishi 5 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. (JK, 222-modda).

7-bilet

1. Davlatning ichki funksiyalariga oid vazifalari qaysilar?

2. Odam o'ldirish

1. Har bir davlat o'z faoliyatining asosiy yunalishlarini belgilaydi. Bu yunalishlar uning asosiy vazifalaridan kelib chikadi.

Davlatning mavjudligi, uning zarurligi davlatning funktsiyalarida o'z aksini topadi. Davlat o'z faoliyatida bir kancha funktsiyalar (faoliyat yunalishlari)ni amalga oshiradi.

Davlatning funktsiyalari.

- Davlat faoliyatining asosiy yunalishlari bulib ularda davlatning ijtimoiy jihatlari ruyobga chikadi.

Davlatning funktsiyalarini urganishda bu funktsiyalarni tasniflash (guruxlash) uslubi kulaydir. Tasniflarni quyidagi belgilar bo'yicha amalga oshirish maksadga muvofikdir.

1. Faoliyat kursatish joyi bo'yicha: - ichki
- tashqi;
2. Faoliyat kursatish muddati bo'yicha: - doimiy;
- vaqtinchalik;
3. Ijtimoiy jihatdan muhimligi bo'yicha: - asosiy;
- asosiy bulmagan;
4. Amalga oshirishning huquqiy shakli bo'yicha: - huquqni ijod qilish;
- huquqni ijro qilish; - sud;

Biz faoliyat kursatish joyi bo'yicha tasniflashni batafsilroq urganib chikamiz. Chunki huquqshunoslik fanida aynan shu belgiga ko'ra tasniflash uta muhim deb karaladi.

Davlatning ichki funktsiyalariga mamlakat ichida amalga oshiriladigan funktsiyalar kiradi. Mamlakat tashkarisida amalga oshiriladigan funktsiyalar esa davlatning tashqi funktsiyalarini tashkil qiladi.

Davlat o'z funktsiyalarini ado etar ekan, bu undan qator vazifalarni bajarishni takozo qiladi. Mana shu vazifalarni bajarish o'z navbatida davlatning o'z funktsiyalarini amalga oshirishga olib keladi. Davlat bajaraligan vazifalarini ham soxalar bo'yicha turlarga ajratish mumkin. Davlatning ichki funktsiyalarini amalga oshirish borasida bajariladigan vazifalarni turlarga ajratib, batafsilroq urganamiz. Davlatning ichki funktsiyalariga oid vazifalar quyidagilardan iborat:

Iqtisodiy vazifalar:

- iqtisodiy siyosatni ishlab chikish va iqtisodiyotga ta'sir utkazish;
- iqtisodiyotning davlat sektori (zavod, fabrikalar, dalalar, konlar)ning boshqarish;
- bozor munosabatlarining huquqiy asoslari va narx siyosatini yulga kuyish. Ijtimoiy vazifalar:
- Aholining yordamga muhtoj qismini himoyalash;
- Soglikni saklash va ta'lim tizimini qo'llab-quvvatlash;
- Aholini ijtimoiy ne'matlar bilan ta'minlash.

Siyosiy-huquqiy vazifalar:

- Fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish;
- Qonuniylik va tartibni ta'minlash;
- Tinchlik va millatlararo totuvlikni saqlash.

2. Qasddan odam o'ldirish -

o'n yildan o'n besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

Javobgarlikni og'irlashtiradigan holatlarda qasddan odam o'ldirish, ya'ni:

- a) ikki yoki undan ortiq shaxsni;
- b) homiladorligi aybdorga ayon bo'lgan ayolni;
- v) aybdorga ayon bo'lgan ojiz ahvoldagi shaxsni;
- g) o'z xizmat yoki fuqarolik burchini bajarishi munosabati bilan shaxsni yoki uning yaqin qarindoshlarini;
- d) boshqa shaxslarning hayoti uchun xavfli bo'lgan usulda;
- ye) ommaviy tartibsizliklar jarayonida;
- j) o'ta shafqatsizlik bilan;
- z) nomusga tegish yoki jinsiy ehtiyojni zo'rlik ishlatib g'ayritabiiy usulda qondirish bilan bog'liq holda;
- i) tamagirlik niyatida;
- k) milliy yoki irqiy adovat zamirida;

- l) bezorilik oqibatida;
- m) diniy taassublar zamirida;
- n) kishi a'zolarini kesib olib, boshqa kishiga ko'chirish (transplantat) yoki murdaning qismlaridan foydalanish maqsadida;
- o) boshqa biror jinoyatni yashirish yoki uning sodir etilishini osonlashtirish maqsadida;
- p) bir guruh shaxslar yoki uyushgan guruh a'zosi tomonidan yoxud o'sha guruh manfaatlarini ko'zlagan holda;
- r) takroran yoki xavfli retsidivist tomonidan;
- s) o'ta xavfli retsidivist tomonidan qasddan odam o'ldirilishi - o'n besh yildan yigirma besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish yoki umrbod ozodlikdan mahrum qilish jazosi bilan jazolanadi.
- (97-moddaning ikkinchi qismi sanksiyasi O'zbekiston Respublikasining 2007 yil 11 iyuldagi O'RQ-99-sonli Qonuni tahririda - Oliy Majlisi palatalarining Axborotnomasi, 2007 y., 6-son, 248-modda)

8-bilet

1.Davlatning tashqi funksiyalari

2.Tovlamachilik qilish

1. Har bir davlat o'z faoliyatining asosiy yo'nalishlarini belgilaydi. Bu yo'nalishlar uning asosiy vazifalaridan kelib chiqadi. **Davlatning funksiyalari** - davlat faoliyatining asosiy yo'nalishlari bo'lib, ularda davlatning ijtimoiy jihatlarini ro'yobga chiqariladi. Davlatning mavjudligi, uning zarurligi, davlatning funksiyalarida o'z aksini topadi. Davlat o'z faoliyatida bir qancha funksiyalar (faoliyat yo'nalishlari)ni amalga oshiradi. Bu funksiyalarni mamlakat ichida yoki tashqarisida amalga oshirilishidan kelib chiqib **tashqi** va **ichki** funksiyalarga ajratish mumkin. Davlat o'z funksiyalarini amalga oshirish borasida ko'plab vazifalarni bajaradi. Bu vazifalarni bajarish orqali davlat funksiyalarini ado etishga erishadi.

Davlat bajaradigan vazifalarni sohalar bo'yicha ham turlarga ajratish murnkin. Bunda davlatning ichki funksiyalariga oid vazifalar quyidagilardan iborat bo'ladi. **Iqtisodiy vazifalar:** Iqtisodiy siyosatni ishlab chiqish va iqtisodiyotga ta'sir o'tkazish. Iqtisodiyotning davlat sektori (zavod-fabrikalar, dalalar, konlar)ni boshqarish. Bozor munosabatlarining huquqiy asoslari va narx siyosatini yo'lga qo'yish. **Ijtimoiy vazifalar:** Aholining yordamga muhtoj qismini himoyalash. Sog'liqni saqlash va ta'lim tizimini qo'llab-quvvatlash. Aholini

ijtimoiy ne'matlar bilan ta'minlash. **Siyosiy-huquqiy vazifalar:** Fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish. Qonuniylik va tartibni ta'minlash. Tinchlik va millatlararo totuvlikni saqlash.

Har bir davlat o'z faoliyatining asosiy yunalishlarini belgilaydi. Bu yunalishlar uning asosiy vazifalaridan kelib chikadi.

Davlatning mavjudligi, uning zarurligi davlatning funktsiyalarida o'z aksini topadi. Davlat o'z faoliyatida bir kancha funktsiyalar (faoliyat yunalishlari)ni amalga oshiradi.

Davlatning funktsiyalari.

- Davlat faoliyatining asosiy yunalishlari bulib ularda davlatning ijtimoiy jihatlarini ruyobga chikadi.

Davlatning funktsiyalarini urganishda bu funktsiyalarni tasniflash (guruxlash) uslubi kulaydir. Tasniflarni quyidagi belgilar bo'yicha amalga oshirish maksadga muvofikdir.

1. Faoliyat kursatish joyi bo'yicha: - ichki

- tashqi;

2. Faoliyat kursatish muddati bo'yicha: - doimiy;

- vaqtinchalik;

3. Ijtimoiy jihatdan muhimligi bo'yicha: - asosiy;

- asosiy bulmagan;

4. Amalga oshirishning huquqiy shakli bo'yicha: - huquqni ijod qilish;

- huquqni ijro qilish; - sud;

Biz faoliyat kursatish joyi bo'yicha tasniflashni batafsilroq urganib chikamiz. Chunki huquqshunoslik fanida aynan shu belgiga ko'ra tasniflash uta muhim deb karaladi.

Davlatning ichki funktsiyalariga mamlakat ichida amalga oshiriladigan funktsiyalar kiradi. Mamlakat tashkarisida amalga oshiriladigan funktsiyalar esa davlatning tashqi funktsiyalarini tashkil qiladi.

2. Tovlamachilik, ya'ni jabrlanuvchi yoki uning yaqin kishilariga zo'rlik ishlatish, mulkka shikast yetkazish yoki uni nobud qilish yohud jabrlanuvchi uchun sir saqlanishi lozim bo'lgan ma'lumotlarni oshkor qilish bilan qo'rqitib o'zgan mulkni yoki mulkiy huquqni topshirishni mulkiy manfaatlar berishni yohud mulkiy yo'sundagi harakatlar sodir etishni talab qilish jabrlanuvchini o'z mulki yoki mulkka bo'lgan huquqni berishga majbur qiladigan sharoitga solib qo'yish 3 yildan 5 yilgacha ozodlikni cheklash yohud 3 yildan 5 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. (JK, 165-modda).

9-bilet

1. Davlat qanday asoslarga ko'ra turlarga bo'linadi?

2. Fuqaroning ma'lum bir huquqini paymol etish

1. Davlatlar tuzilish jaxatidan oddiy (unitar) va murakkab (federativ, konfederativ) bo'lishi mumkin.

Unitar davlatda butun bir mamlakat miqyosida umumiy tizimga ega bo'lgan qonunchilik ijroiya va sud idoralari bo'ladi.

Unitar davlatning belgilari:

- yagona konstitutsiya, yagona qonunchilik tizimining mavjudligi;
- yagona armiyaga ega bo'lishi;
- yagona pul birligi amal qilishi.
- Tarkibiy kismalar ya'ni ma'muriy-hududiy to'zilmalarga o'ulinishi;

- Barcha ma'muriy hududiy birliklar uchun umumiy bo'lgan solik va kredit siyosatining joriy kilinganligi;

- Yagona fuqarolikning mavjudligi.

Davlatning tuzilishi shakli uning ma'muriy-hududiy tashkil etilishidir. Unitar - lotincha so'z bulib, oddiy, yagona degan ma'noni bildiradi.

Unitar davlatdan farkli ularok federativ davlat murakkab davlat to'zilmesi xisoblanadi. Federativ davlat bir necha davlatning birlashuvidan hosil bo'ladi. Ularning sub'ektlari shtat ulka, respublika, amirliklar deb atalishi mumkin.

Federatsiya sub'ektlari o'z ma'muriy, huquqiy bulinmalarga ega.

Ushbu davlatlar o'zaro birlashgandan keyin federatsiya a'zolari xisoblanib asosiy hokimiyat federatsiyasining markaziy organlariga beriladi.

Federativ davlatning belgilari quyidagilardir:

- Federatsiya hududi uning sub'ektlari, hududi yirindisidan iborat bo'ladi;

- Oliy qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati federal davlat idoralariga tegishli bo'ladi;

- Federatsiyaning umumiy konstitutsiyasi uning sub'ektlari va federatsiyaning o'zi urtasidagi huquqiy munosabatlarni belgilaydi.

Qonun chiqaruvchi organlar Konstitutsiyasi sud organlari ijro etuvchi organlar umumiy xudud oliy qonun chiqaruvchi organ Vazirlar Mahkamasi oliy sud federatsiya konstitutsiyasi ikki palatali parlament

- Federatsiya sub'ektlarining har biri aloxida o'z Konstitutsiyasi o'zlarining oliy qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati organlariga ega bo'ladi;

- Federatsiya oliy qonun chiqaruvchi idorasi odatda ikki palatali bo'ladi. Bunda yukori palata federatsiya a'zolarining manfaatlarini ifoda etadi.

Hozirda jaxonda yigirmatadan kuprok federativ davlatlar mavjud. Federatsiya va uning sub'ektlari urtasidagi munosabatlar har doim ham ijobiy bulavermaydi. Buni tarkalib ketgan Sovet ittifoki, Chexoslavakiya, Yugoslaviya kabi federatsiyalar misolida kurishimiz mumkin.

Konfederatsiya (lotincha – ittifok, uyushma) – suverentiteti va mustakilligini saklab kolgan holda biror-bir maksadga erishish uchun birlashgan davlatlar ittifoki.

Davlatlar u yoki bu maksadni ko'zlab, o'z suverentiteti va mustakilligini saklagan holda birlashishlari ham mumkin. U holda bunlay ittifok konfederatsiya deyiladi. Konfederatsiyada yagona xudud yagona fuqarolik bulmaydi. Har bir davlat xalkaro huquqning teng huquqli sub'ekti bo'ladi.

Konfederatsiya belgilari quyidagilardan iborat:

- Mustakil davlatlar muayyan maksadlarga erishish uchun birlashadi;

- Konfederatsiya mustaxkam bulmagan to'zilma;

- Yagona xudud mavjud bulmaydi (konfederatsiyaning hududi uning a'zolari bo'lgan davlatlar hududidan tashkil topadi);

- Umumiy fuqarolik mavjud bulmaydi;

- Konfederatsiya a'zolari undan erkin chikish huquqiga ega bo'ladilar;

- Konfederatsiya a'zolari ittifok hokimiyati qonun hujjatlarini e'tirof etmaslik yoki kullamaslik (nulifikatsiya kilish) huquqiga ega bo'ladilar;

- Konfederatsiya vakolatiga uncha kup bulmagan masalalarni xal etish kiradi;

- Konfederatsiya sarmoyasi uning a'zolarining ixtiyoriy badallaridan tashkil topadi.

2. Jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e'tiqodi, shaxsiy yoki ijtimoiy mavqeidan qat'iy nazar fuqarolarning huquqlarini bevosita yoki bilvosita buzish yoki cheklash yohud fuqarolarga bevosita yoki bilvosita afzalliklar berish eng kam oylik ish haqining 50 barovarigacha miqdorda jarima yoki 3 yilgacha muayyan hududdan mahrum qilish yohud 2 yilgacha ahloq tuzatish ishlari bilan jazolanadi. (JK, 141-modda).

10-bilet

1. Davlatning boshqaruv shaklini tushuntiring? (Misollar yordamida)

2. Odam o'g'irlash.

1. Monarxiya - oliy hokimiyat yakka xokim - davlat boshligining kulda bo'lgan va bu hokimiyat meros kilib beriladigan davlat boshqaruv shakli.

O'zbekiston hududida tarixda mavjud bo'lgan monarxiya boshqaruviga misol kilib Temuriylar davri davlatchiligini keltirish mumkin.

Monarxiya – yunoncha so'z bo'lib, «yakka hokimlik» ma'nosini bildiradi. Buyuk sohibkiron Amir Temur va temuriylar davri davlat boshqaruvi va huquqning rivojlanishida yangi davr bo'lgan Amir Temur davlat boshqaruvi sohasida o'tmishda mavjud bo'lgan siyosiy boshqaruv tajribalaridan keng foydalana olgan.

Uning tarixdagi xizmati shundan iboratki, u davlatchilikning boshqaruvi tizimi, ichki va tashki siyosatning tartib-qoidalari, huquqiy asoslarining yangi tarixi sharoitida takomillashtirildi. Davlat boshqaruv tizimi islom qonun qoidalariga asoslangan. Qozi va sardlar shaxsan Amir Temurning o'ziga hisobot berib turgan. Temur qat'iy tartiblar va qonunlarni o'z tuzuklarida ifodalagan.

- Monarx davlatni shaxsiylashtiradi, tashqi va ichki siyosatda davlat boshligi sifatida maydonga chikadi;

- Monarx davlatni yakka o'zi boshqaradi;

- Monarx hokimiyati mukaddas va iloxiy deb e'lon qilinadi;

- Monarx o'z faoliyatida mustakildir;

- Hokimiyatni urnatish, qabul kilishning aloxida tartibi mavjud;

- Umrbod boshqaruv;

- Monarx o'z boshqaruvining natijasi uchun yuridik jihatdan javobgar emas.

Monarxiya mutlaq va cheklangan (yoki parlamentar) shakllarda bo'ladi. Agar monarx o'z davlatini boshqarishda uning boshqaruvi boshqa biron-bir idora bilan cheklanmasa, bunday monarxiya mutlaq monarxiya deyiladi.

Respublika Davlat boshqaruvining shunday shakliki, unda hokimiyat oliy idoralari ma'lum muddatda saylanadi.

Respublika shaklida boshqaruvga ega bo'lgan davlatning asosiy belgilari quyidagilardan iborat:

- hokimiyat oliy idoralarini saylab kuyilishi;

- hokimiyat vakolatlarining taksimlanishi;

- hokimiyat oliy idoralarining o'z karorlarining saylangan muddati davomida qabul kilishi;

- odil sudlovni amalga oshiruvchi idora bo'lgan sudlar obrusining ortishi;

- fuqarolarning davlat ishlarini boshqarishda ishtirok eta olishi.

Respublikalar prezidentlik respublikasi, parlamentar respublika aralash shakldagi respublika turlariga bulinadi.

Prezidentlik respublikasida davlatni bevosita xalk saylaydigan va juda keng vakolatlariga ega bo'lgan Prezident boshqaradi. U ijro hokimiyatini bevosita boshqaruvchisi xisoblanadi. Parlamentar Respublikada davlat boshligi – saylanuvchi mansabdor shaxs bulib, asosan, parlament tomonidan saylanadi.

Respublika shaklidagi yana bir kurinishi aralash boshqaruvidir. Bunday boshqaruvda Prezident va parlamentar respublika elementlari aralashib ketgan bo'ladi.

Davlat shakllari deyilganda, davlatning boshqaruv, huquqiy tuzilishi va siyosiy tartibi jihatidan qanday shakllarga o'ulinishi tushuniladi.

Boshqaruv shakli deganda, davlat hokimiyati, uning idorlarining Aholi bilan o'zaro munosabatlari. Aholining ushbu idoralariing shakllanishida ishtirok etishi tushuniladi.

«Respublika» so'zi yunoncha «umumiy ish» ma'nosini bildiradi.

2. Ushbu kodeksning 245-moddasida nazarda tutilgan alomatlar mavjud bo'lmagani holda odam o'g'rilash 3 yildan 5 yilgacha ozodlikni cheklash yohud 3 yildan 5 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

O'sha harakat:

A) voyaga yetmagan shaxsga nisbatan

B) G'arazgo'ylik yoki boshqa past niyatlarda;

V) Bir guruh shaxslar tomonidan oldindan til biriktirib;

G) Takroran yoki xavfli retsivist tomonidan sodir etilgan bo'lsa 5 yildan 10 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. (JK, 137-modda).

11-bilet

1. Davlatning tuzilish shakliga ko'ra turlarini tushuntiring? (Misollar yordamida).

2. Mashina o'g'irlash.

1. Davlatlar tuzilish jaxatidan oddiy (unitar) va murakkab (federativ, konfederativ) bo'lishi mumkin.

Unitar davlatda butun bir mamlakat miqyosida umumiy tizimga ega bo'lgan qonunchilik ijroiya va sud idoralari bo'ladi.

Unitar davlatning belgilari:

- yagona konstitutsiya, yagona qonunchilik tizimining mavjudligi;
- yagona armiyaga ega bo'lishi;
- yagona pul birligi amal kilishi.
- Tarkibiy kismalar ya'ni ma'muriy-hududiy to'zilmalarga o'ulinishi;
- Barcha ma'muriy hududiy birliklar uchun umumiy bo'lgan solik va kredit siyosatining joriy kilinganligi;

- Yagona fuqarolikning mavjudligi.

Davlatning tuzilishi shakli uning ma'muriy-hududiy tashkil etilishidir. Unitar - lotincha so'z bulib, oddiy, yagona degan ma'noni bildiradi.

Unitar davlatdan farkli ularok federativ davlat murakkab davlat to'zilmasi xisoblanadi. Federativ davlat bir necha davlatning birlashuvidan hosil bo'ladi. Ularning sub'ektlari shtat ulka, respublika, amirliklar deb atalishi mumkin.

Federatsiya sub'ektlari o'z ma'muriy, huquqiy bulinmalarga ega.

Ushbu davlatlar o'zaro birlashgandan keyin federatsiya a'zolari xisoblanib asosiy hokimiyat federatsiyasining markaziy organlariga beriladi.

Federativ davlatning belgilari quyidagilardir:

- Federatsiya hududi uning sub'ektlari, hududi yifindisidan iborat bo'ladi;
- Oliy qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati federal davlat idoralariga tegishli bo'ladi;
- Federatsiyaning umumiy konstitutsiyasi uning sub'ektlari va federatsiyaning o'zi urtasidagi huquqiy munosabatlarni belgilaydi.

Qonun chiqaruvchi organlar Konstitutsiyasi sud organlari ijro etuvchi organlar umumiy xudud oliy qonun chiqaruvchi organ Vazirlar Mahkamasi oliy sud federatsiya konstitutsiyasi ikki palatali parlament

- Federatsiya sub'ektlarining har biri aloxida o'z Konstitutsiyasi o'zlarining oliy qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati organlariga ega bo'ladi;
- Federatsiya oliy qonun chiqaruvchi idorasi odatda ikki palatali bo'ladi. Bunda yukori palata federatsiya a'zolarining manfaatlarini ifoda etadi.

Hozirda jaxonda yigirmatadan kuprok federativ davlatlar mavjud. Federatsiya va uning sub'ektlari urtasidagi munosabatlar har doim ham ijobiy bulavermaydi. Buni tarkalib ketgan Sovet ittifoki, Chexoslavakiya, Yugoslaviya kabi federatsiyalar misolida kurishimiz mumkin.

Konfederatsiya (lotincha – ittifok, uyushma) – suverentiteti va mustakilligini saklab kolgan holda biror-bir maksadga erishish uchun birlashgan davlatlar ittifoki.

Davlatlar u yoki bu maksadni ko'zlab, o'z suverentiteti va mustakilligini saklagan holda birlashishlari ham mumkin. U holda bunlay ittifok konfederatsiya deyiladi. Konfederatsiyada yagona xudud yagona fuqarolik bulmaydi. Har bir davlat xalkaro huquqning teng huquqli sub'ekti bo'ladi.

Konfederatsiya belgilari quyidagilardan iborat:

- Mustakil davlatlar muayyan maksadlarga erishish uchun birlashadi;
- Konfederatsiya mustaxkam bulmagan to'zilma;
- Yagona xudud mavjud bulmaydi (konfederatsiyaning hududi uning a'zolari bo'lgan davlatlar hududidan tashkil topadi);
- Umumiy fuqarolik mavjud bulmaydi;
- Konfederatsiya a'zolari undan erkin chikish huquqiga ega bo'ladilar;
- Konfederatsiya a'zolari ittifok hokimiyati qonun hujjatlarini e'tirof etmaslik yoki kullamaslik (nulifikatsiya kilish) huquqiga ega bo'ladilar;
- Konfederatsiya vakolatiga uncha kup bulmagan masalalarni xal etish kiradi;
- Konfederatsiya sarmoyasi uning a'zolarining ixtiyoriy badallaridan tashkil topadi.

2. Transport vositasini olib qochish – 5 yildan 10 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. (JK, 167-modda).

12-bilet

1. Monarxiya nima?

2. Insonni garovga olish

1. Monarxiya – oliy hokimiyat yakka xokim – davlat boshligining kulida bo'lgan va bu hokimiyat meros kilib beriladigan davlat boshqaruv shakli. O'zbekiston hududida tarixda mavjud bo'lgan monarxiya boshqaruviga misol kilib temuriylar davri davlatchiligini keltirish mumkin.

Monarxiya – yunoncha so'zi bulib, «yakka xokimlik» ma'nosini bildiradi. Buyuk Sohibkiron Amir Temur va Temuriylar davri davlat boshqaruvi va huquqning rivojlanishida

yangi davr bo'lgan. Amir Temur davlat boshqaruvi sohasidada utmishda mavjud bo'lgan siyosiy boshqaruv tajribalaridan keng foydalana olgan.

Uning tarixdagi xizmati shundan iboratki, u davlatchilikning boshqaruv tizimi ichki va tashki siyosatning tartib qoidalari, huquqiy asoslarini yangi tarixiy sharoitda takomillashtirdi. Davlat boshqaruvi tizimi islom qonun-qoidalariga asoslangan. Kozi va sardlar shaxsan Amir Temurning o'ziga xisobot berib turgan. Temur kat'iy tartiblar va qonunlarni o'z to'zuklarida ifodalagan.

1. Monarx davlatni shaxsiylashtiradi, tashki va ichki siyosatda davlat boshligi sifatida maydonga chikadi;
2. Monarx davlatni yakka o'zi boshqaradi;
3. Monarx hokimiyat mukaddas va iloxiy deb e'lon qilinadi;
4. Monarx o'z faoliyatida mustakildir;
5. Hokimiyatni urnatish, qabul kilishning aloxida tartibi mavjud;
6. Umrbod boshqaruv;
7. Monarx o'z boshqaruvining natijasi uchun yuridik jihatdan javobgar emas. Monarxiya mutlaq va cheklangan (yoki parlamentar) shakllardan bo'ladi. Agar monarx o'z davlatini boshqarishda uning boshqaruvi boshqa biron-bir idora bilan cheklanmasa, bunday monarxiya mutlaq monarxiya deyiladi.

2. Garov sifatida tutqunlikka olingan shaxsni ozod qilish sharti bilan davlat xalqaro tashkilot, jismoniy yoki yuridik shaxsdan biron bir harakat sodir etish yoki biron-bir harakat sodir etishdan o'zini tiyib turishini talab qilish maqsadida shaxsni garov tariqasida tutqunlikka olish yoki tutqunlikda ushlab turish, ushbu kodeksning 155, 165-moddalarida nazarda tutilgan alomatlar bo'lmasa, 5 yildan 10 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. (JK, 245-modda).

13-bilet

1. Respublika davlatning qanday boshqaruv shakli?

2. Madaniy yodgorlikka zarar yetkazish.

1. Respublika davlat boshqaruvining shunday shakliki, unda hokimiyat oliy idoralari ma'lum muddatda saylanadi.

«Respublika» so'zi yunoncha «umumiy ish» ma'nosini bildiradi.

Respublika shaklidagi boshqaruvga ega bo'lgan davlatning asosiy belgilari quyidagilardan iborat:

- hokimiyat oliy idoralarining saylab kuyilishi;
- hokimiyat vakolatlarining taksimlanishi;
- hokimiyat oliy idoralarining o'z karorlarining saylangan muddati davomida qabul kilishi;
- odil sudlovni amalga oshiruvchi idora bo'lgan sudlar obrusining ortishi;
- fuqarolarning davlat ishlarini boshqarishda ishtirok eta olishi.

Respublikalar prezidentlik respublikasi va parlamentar respublika turlariga bulinadi.

Prezidentlik respublikasida davlatni bevosita xalk saylaydigan va juda keng vakolatlariga ega bo'lgan prezident boshqaradi. U ijro hokimiyatining bevosita boshqaruvchisi xisoblanadi.

Prezidentlik Respublikasiga yakkol misol kilib AKSh, Braziliya, Argentina va Meksika davlatlarini keltirish mumkin.

Parlamentar respublikada davlat boshligi – Prezident saylanuvchi mansabdor shaxs bulib, asosan, parlament tomonidan saylanadi.

Parlamentar respublikaga yakkol misol kilib, Italiyaya, Germaniya, Portugaliya, Gretsiya, Irlandiya va Xindiston davlatlarini keltirish mumkin.

2. Davlat muhofazasiga olingan tarix yoki madaniyat yodgorliklarini qasddan nobud qilish, buzish yoki ularga shikast yetkazish shunday harakatlar uchun ma'muriy jazo qo'llanilganidan keyin sodir etilgan bo'lsa eng kam oylik ish haqining 30 barovarigacha miqdorda jarima yoki 3 yilgacha ahloq tuzatish ishlari yohud 6 oygacha qamoq bilan jazolanadi. (JK, 132-modda).

14-bilet

1. Davlat shakllari deganda nimani tushunasiz?

2. Davlat mulkini talon-taroj qilish.

1. Davlatlar tuzilish jaxatidan oddiy (unitar) va murakkab (federativ, konfederativ) bo'lishi mumkin.

Unitar davlatda butun bir mamlakat miqyosida umumiy tizimga ega bo'lgan qonunchilik ijroiya va sud idoralari bo'ladi.

Unitar davlatning belgilari:

- yagona konstitutsiya, yagona qonunchilik tizimining mavjudligi;
- yagona armiyaga ega bo'lishi;
- yagona pul birligi amal qilishi.
- Tarkibiy kismlar ya'ni ma'muriy-hududiy to'zilmalarga o'ulinishi;
- Barcha ma'muriy hududiy birliklar uchun umumiy bo'lgan solik va kredit siyosatining joriy kilinganligi;

- Yagona fuqarolikning mavjudligi.

Davlatning tuzilishi shakli uning ma'muriy-hududiy tashkil etilishidir. Unitar - lotincha so'z bulib, oddiy, yagona degan ma'noni bildiradi.

Unitar davlatdan farkli ularok federativ davlat murakkab davlat to'zilmesi xisoblanadi. Federativ davlat bir necha davlatning birlashuvidan hosil bo'ladi. Ularning sub'ektlari shtat ulka, respublika, amirliklar deb atalishi mumkin.

Federatsiya sub'ektlari o'z ma'muriy, huquqiy bulinmalarga ega.

Ushbu davlatlar o'zaro birlashgandan keyin federatsiya a'zolari xisoblanib asosiy hokimiyat federatsiyasining markaziy organlariga beriladi.

Federativ davlatning belgilari quyidagilardir:

- Federatsiya hududi uning sub'ektlari, hududi yifindisidan iborat bo'ladi;
- Oliy qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati federal davlat idoralariga tegishli bo'ladi;
- Federatsiyaning umumiy konstitutsiyasi uning sub'ektlari va federatsiyaning o'zi urtasidagi huquqiy munosabatlarni belgilaydi.

Qonun chiqaruvchi organlar Konstitutsiyasi sud organlari ijro etuvchi organlar umumiy xudud oliy qonun chiqaruvchi organ Vazirlar Mahkamasi oliy sud federatsiya konstitutsiyasi ikki palatali parlament

- Federatsiya sub'ektlarining har biri aloxida o'z Konstitutsiyasi o'zlarining oliy qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati organlariga ega bo'ladi;

- Federatsiya oliy qonun chiqaruvchi idorasi odatda ikki palatali bo'ladi. Bunda yukori palata federatsiya a'zolarining manfaatlarini ifoda etadi.

Hozirda jaxonda yigirmatadan kuprok federativ davlatlar mavjud. Federatsiya va uning sub'ektlari urtasidagi munosabatlar har doim ham ijobiy bulavermaydi. Buni tarkalib ketgan Sovet ittifoki, Chexoslavakiya, Yugoslaviya kabi federatsiyalar misolida kurishimiz mumkin.

Konfederatsiya (lotincha – ittifok, uyushma) – suverentiteti va mustakilligini saklab kolgan holda biror-bir maksadga erishish uchun birlashgan davlatlar ittifoki.

Davlatlar u yoki bu maksadni ko'zlab, o'z suverentiteti va mustakilligini saklagan holda birlashishlari ham mumkin. U holda bunlay ittifok konfederatsiya deyiladi. Konfederatsiyada yagona xudud yagona fuqarolik bulmaydi. Har bir davlat xalkaro huquqning teng huquqli sub'ekti bo'ladi.

Konfederatsiya belgilari quyidagilardan iborat:

- Mustakil davlatlar muayyan maksadlarga erishish uchun birlashadi;
- Konfederatsiya mustaxkam bulmagan to'zilma;
- Yagona xudud mavjud bulmaydi (konfederatsiyaning hududi uning a'zolari bo'lgan davlatlar hududidan tashkil topadi);
- Umumiy fuqarolik mavjud bulmaydi;
- Konfederatsiya a'zolari undan erkin chikish huquqiga ega bo'ladilar;
- Konfederatsiya a'zolari ittifok hokimiyati qonun hujjatlarini e'tirof etmaslik yoki kullamaslik (nulifikatsiya kilish) huquqiga ega bo'ladilar;
- Konfederatsiya vakolatiga uncha kup bulmagan masalalarni xal etish kiradi;
- Konfederatsiya sarmoyasi uning a'zolarining ixtiyoriy badallaridan tashkil topadi.

2. Aybdorga ishonib topshirilgan yoki uning ixtiyorida bo'lgan o'zganing mulkini

o'zlashtirish yoki rastrata qilish yo'li bilan talon-toroj qilish, -

eng kam oylik ish haqining yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki bir yilgacha axloq tuzatish ishlari yoxud olti oygacha qamoq bilan jazolanadi.

O'sha harakat:

a) ko'p miqdorda;

b) takroran yoki xavfli retsivist tomonidan;

v) bir guruh shaxslar tomonidan oldindan til biriktirib;

g) mansab mavqeini suiiste'mol qilish yo'li bilan sodir etilgan bo'lsa, -

eng kam oylik ish haqining yuz baravaridan uch yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki ikki yilgacha axloq tuzatish ishlari yoxud besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

O'sha harakat:

a) juda ko'p miqdorda;

b) o'ta xavfli retsivist tomonidan;

v) uyushgan guruh tomonidan yoki uning manfaatlarini ko'zlab;

g) kompyuter texnikasi vositalaridan foydalanib sodir etilgan bo'lsa, -

eng kam oylik ish haqining uch yuz baravaridan olti yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki uch yilgacha axloq tuzatish ishlari yoxud besh yildan o'n yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

Yetkazilgan moddiy zararining o'rni qoplangan taqdirda ozodlikdan mahrum qilish tariqasidagi jazo qo'llanilmaydi.

(167-moddaning matni O'zbekiston Respublikasining 2001 yil 29 avgustdagi 254-II-son Qonuni tahririda - Oliy Majlis Axborotnomasi, 2001 y., 9-10-son, 165-modda)

15-bilet

1. Monarxiyaning asosiy belgilari va turlari

2. Guruh bo'lib odam o'g'irlash.

1. Monarxiya – oliy hokimiyat yakka xokim – davlat boshligining kulida bo'lgan va bu hokimiyat meros kilib beriladigan davlat boshqaruv shakli. O'zbekiston hududida tarixda mavjud bo'lgan monarxiya boshqaruviga misol kilib temuriylar davri davlatchiligini keltirish mumkin.

Monarxiya – yunoncha so'zi bulib, «yakka xokimlik» ma'nosini bildiradi. Buyuk Sohibkiron Amir Temur va Temuriylar davri davlat boshqaruvi va huquqning rivojlanishida yangi davr bo'lgan. Amir Temur davlat boshqaruvi sohasidada utmishda mavjud bo'lgan siyosiy boshqaruv tajribalaridan keng foydalana olgan.

Uning tarixdagi xizmati shundan iboratki, u davlatchilikning boshqaruv tizimi ichki va tashki siyosatning tartib qoidalari, huquqiy asoslarini yangi tarixiy sharoitda takomillashtirdi. Davlat boshqaruvi tizimi islom qonun-qoidalariga asoslangan. Kozi va sardlar shaxsan Amir Temurning o'ziga xisobot berib turgan. Temur kat'iy tartiblar va qonunlarni o'z to'zuklarida ifodalagan.

1. Monarx davlatni shaxsiylashtiradi, tashki va ichki siyosatda davlat boshligi sifatida maydonga chikadi;

2. Monarx davlatni yakka o'zi boshqaradi;

3. Monarx hokimiyat mukaddas va ilohiy deb e'lon qilinadi;

4. Monarx o'z faoliyatida mustakildir;

5. Hokimiyatni urnatish, qabul kilishning aloxida tartibi mavjud;

6. Umrbod boshqaruv;

7. Monarx o'z boshqaruvining natijasi uchun yuridik jihatdan javobgar emas. Monarxiya mutlaq va cheklangan (yoki parlamentar) shakllardan bo'ladi. Agar monarx o'z davlatini boshqarishda uning boshqaruvi boshqa biron-bir idora bilan cheklanmasa, bunday monarxiya mutlaq monarxiya deyiladi.

2. Ushbu Kodeksning 245-moddasida nazarda tutilgan alomatlar mavjud bo'lmagani holda odam o'g'irlash -

uch yildan besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

O'sha harakat:

a) voyaga yetmagan shaxsga nisbatan;

b) g'arazgo'ylik yoki boshqa past niyatlarda;

v) bir guruh shaxslar tomonidan oldindan til biriktirib;

g) takroran yoki xavfli retsivist tomonidan sodir etilgan bo'lsa, -

besh yildan o'n yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

(137-modda ikkinchi qismining sanksiyasi O'zbekiston Respublikasining 2001 yil 29 avgustdagi 254-II-son Qonuni tahririda - Oliy Majlis Axborotnomasi, 2001 y., 9-10-son, 165-modda)

O'sha harakat:

a) o'ta xavfli retsivist tomonidan sodir etilgan bo'lsa;

b) og'ir oqibatlariga sabab bo'lsa, -

o'n yildan o'n besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

(137-modda uchinchi qismining sanksiyasi O'zbekiston Respublikasining 2001 yil 29 avgustdagi 254-II-son Qonuni tahririda - Oliy Majlis Axborotnomasi, 2001 y., 9-10-son, 165-modda)

16-bilet

1. Mutloq monarxiyani izohlab bering (Misollar yordamida)

2. Guruh bo'lib tovlamachilik qilish.

1. Monarxiya – oliy hokimiyat yakka xokim – davlat boshligining kulida bo'lgan va bu hokimiyat meros kilib beriladigan davlat boshqaruv shakli. O'zbekiston hududida tarixda mavjud bo'lgan monarxiya boshqaruviga misol kilib temuriylar davri davlatchiligini keltirish mumkin.

Monarxiya – yunoncha so'zi bulib, «yakka xokimlik» ma'nosini bildiradi. Buyuk Sohibkiron Amir Temur va Temuriylar davri davlat boshqaruvi va huquqning rivojlanishida yangi davr bo'lgan. Amir Temur davlat boshqaruvi sohasidada utmishda mavjud bo'lgan siyosiy boshqaruv tajribalaridan keng foydalana olgan.

Uning tarixdagi xizmati shundan iboratki, u davlatchilikning boshqaruv tizimi ichki va tashki siyosatning tartib qoidalari, huquqiy asoslarini yangi tarixiy sharoitda takomillashtirdi. Davlat boshqaruvi tizimi islom qonun-qoidalariga asoslangan. Kozi va sardlar shaxsan Amir Temurning o'ziga xisobot berib turgan. Temur kat'iy tartiblar va qonunlarni o'z to'zuklarida ifodalagan.

1. Monarx davlatni shaxsiylashtiradi, tashki va ichki siyosatda davlat boshligi sifatida maydonga chikadi;

2. Monarx davlatni yakka o'zi boshqaradi;

3. Monarx hokimiyat mukaddas va ilohiy deb e'lon qilinadi;

4. Monarx o'z faoliyatida mustakildir;

5. Hokimiyatni urnatish, qabul kilishning aloxida tartibi mavjud;

6. Umrbod boshqaruv;

7. Monarx o'z boshqaruvining natijasi uchun yuridik jihatdan javobgar emas. Monarxiya mutlaq va cheklangan (yoki parlamentar) shakllardan bo'ladi. Agar monarx o'z davlatini boshqarishda uning boshqaruvi boshqa biron-bir idora bilan cheklanmasa, bunday monarxiya mutlaq monarxiya deyiladi.

2. Bosqinchilik, ya'ni o'zganing mol-mulkini talon-toroj qilish maqsadida hujum qilib, hayot yoki sog'liq uchun xavfli bo'lgan zo'rlik ishlatib yoxud shunday zo'rlik ishlatish bilan qo'rqitib sodir etilgan bo'lsa, -

(164-modda birinchi qismining dispozitsiyasi O'zbekiston Respublikasining 1997 yil 30 avgustdagi 485-I-son Qonuni tahririda - Oliy Majlis Axborotnomasi, 1997 y., 9-son, 241-modda)

besh yildan sakkiz yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

(164-modda birinchi qismining sanksiyasi O'zbekiston Respublikasining 2001 yil 29 avgustdagi 254-II-son Qonuni tahririda - Oliy Majlis Axborotnomasi, 2001 y., 9-10-son, 165-modda)

Bosqinchilik:

a) qurol yoki qurol sifatida foydalanish mumkin bo'lgan boshqa narsalarni ishlatib;

b) bir guruh shaxslar tomonidan oldindan til biriktirib;

v) ancha miqdordagi mulkni talon-toroj qilish bilan bog'liq holda sodir etilgan bo'lsa, - sakkiz yildan o'n yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

(164-modda ikkinchi qismining sanksiyasi O'zbekiston Respublikasining 2001 yil 29 avgustdagi 254-II-son Qonuni tahririda - Oliy Majlis Axborotnomasi, 2001 y., 9-10-son, 165-modda)

Bosqinchilik:

a) takroran, xavfli retsivist yoki ilgari ushbu Kodeksning 242-moddasida nazarda tutilgan jinoyatni sodir etgan shaxs tomonidan;

b) ko'p miqdorda;

v) uy-joyga, omborxonaga yoki boshqa binolarga g'ayriqonuniy ravishda kirgan holda;

g) badanga og'ir shikast yetkazgan holda sodir etilgan bo'lsa, -

o'n yildan o'n besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

(164-modda uchinchi qismining sanksiyasi O'zbekiston Respublikasining 2001 yil 29 avgustdagi 254-II-son Qonuni tahririda - Oliy Majlis Axborotnomasi, 2001 y., 9-10-son, 165-modda)

Bosqinchilik:

a) juda ko'p miqdorda;

b) o'ta xavfli retsivist tomonidan;

v) uyushgan guruh tomonidan yoki uning manfaatlarini ko'zlab sodir etilgan bo'lsa, - o'n besh yildan yigirma yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

(164-modda to'rtinchi qismining sanksiyasi O'zbekiston Respublikasining 2001 yil 29 avgustdagi 254-II-son Qonuni tahririda - Oliy Majlis Axborotnomasi, 2001 y., 9-10-son, 165-modda)

17-bilet

1. Parlamentar respublika qanday respublika? (Misollar yordamida).

2. Giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalarga qonunga xilof ravishda egalik qilish.

1. Respublika davlat boshqaruvining shunday shakli, unda hokimiyat oliy idoralari ma'lum muddatda saylanadi.

«Respublika» so'zi yunoncha «umumiy ish» ma'nosini bildiradi.

Respublika shaklidagi boshqaruvga ega bo'lgan davlatning asosiy belgilari quyidagilardan iborat:

- hokimiyat oliy idoralarining saylab kuyilishi;
- hokimiyat vakolatlarining taksimlanishi;
- hokimiyat oliy idoralarining o'z karorlarining saylangan muddati davomida qabul qilishi;
- odil sudlovni amalga oshiruvchi idora bo'lgan sudlar obrusining ortishi;
- fuqarolarning davlat ishlarini boshqarishda ishtirok eta olishi.

Respublikalar prezidentlik respublikasi va parlamentar respublika turlariga bulinadi.

Prezidentlik respublikasida davlatni bevosita xalk saylaydigan va juda keng vakolatlariga ega bo'lgan prezident boshqaradi. U ijro hokimiyatining bevosita boshqaruvchisi xisoblanadi.

Prezidentlik Respublikasiga yakkol misol kilib AKSh, Braziliya, Argentina va Meksika davlatlarini keltirish mumkin.

Parlamentar respublikada davlat boshligi – Prezident saylanuvchi mansabdor shaxs bulib, asosan, parlament tomonidan saylanadi.

Parlamentar respublikaga yakkol misol kilib, Italiyaya, Germaniya, Portugaliya, Gretsiya, Irlandiya va Xindiston davlatlarini keltirish mumkin.

2. Giyohvandlik vositalari yoki psixotropik moddalarini qonunga xilof ravishda o'ʻrlik yoki firibgarlik yo'li bilan egallash 3 yilgacha ahloq tuzatish ishlari yoki 6 oygacha qamoq yoki 2 yildan 5 yilgacha ozodlikni cheklash yoxud 5 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. (JK, 271-modda).

18-bilet

1. Prezidentlik respublikasini izohlang (Misollar yordamida).

2. O'qotar qurol, o'q-dorilar, portlovchi moddalar yoki portlatish qurilmalarini qonunga xilof ravishda egallash.

1. Respublika davlat boshqaruvining shunday shakli, unda hokimiyat oliy idoralari ma'lum muddatda saylanadi.

«Respublika» so'zi yunoncha «umumiy ish» ma'nosini bildiradi.

Respublika shaklidagi boshqaruvga ega bo'lgan davlatning asosiy belgilari quyidagilardan iborat:

- hokimiyat oliy idoralarining saylab kuyilishi;
- hokimiyat vakolatlarining taksimlanishi;
- hokimiyat oliy idoralarining o'z karorlarining saylangan muddati davomida qabul qilishi;
- odil sudlovni amalga oshiruvchi idora bo'lgan sudlar obrusining ortishi;
- fuqarolarning davlat ishlarini boshqarishda ishtirok eta olishi.

Respublikalar prezidentlik respublikasi va parlamentar respublika turlariga bulinadi.

Prezidentlik respublikasida davlatni bevosita xalk saylaydigan va juda keng vakolatlariga ega bo'lgan prezident boshqaradi. U ijro hokimiyatining bevosita boshqaruvchisi xisoblanadi.

Prezidentlik Respublikasiga yakkol misol kilib AKSh, Braziliya, Argentina va Meksika davlatlarini keltirish mumkin.

2. O'qotar qurol, o'q dorilar, portlovchi moddalar portlatish qurilmalarini o'ʻrlik yoki firibgarlik yo'li bilan qonunga xilof ravishda egallash 3 yilgacha ahloq tuzatish ishlari yoki 2 yildan 6 yilgacha ozodlikni cheklash yohud 5 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. (JK, 247-modda).

19-bilet

1. Parlamentar monarxiya davlatning qanday boshqaruv shakli? (Misollar yordamida).

2. Bezorilik

1. Monarxiya - oliy hokimiyat yakka xokim - davlat boshligining kulda bo'lgan va bu hokimiyat meros kilib beriladigan davlat boshqaruv shakli.

O'zbekiston hududida tarixda mavjud bo'lgan monarxiya boshqaruviga misol kilib Temuriylar davri davlatchiligini keltirish mumkin.

Monarxiya – yunoncha so'z bo'lib, «yakka hokimlik» ma'nosini bildiradi. Buyuk sohibkiron Amir Temur va temuriylar davri davlat boshqaruvi va huquqning rivojlanishida yangi davr bo'lgan Amir Temur davlat boshqaruvi sohasida o'tmishda mavjud bo'lgan siyosiy boshqaruv tajribalaridan keng foydalana olgan.

Uning tarixdagi xizmati shundan iboratki, u davlatchilikning boshqaruvi tizimi, ichki va tashki siyosatning tartib-qoidalari, huquqiy asoslarining yangi tarixi sharoitida takomillashtirildi. Davlat boshqaruv tizimi islom qonun qoidalariga asoslangan. Qozi va

sardlar shaxsan Amir Temurning o'ziga hisobot berib turgan. Temur qat'iy tartiblar va qonunlarni o'z tuzuklarida ifodalagan.

- Monarx davlatni shaxsiylashtiradi, tashqi va ichki siyosatda davlat boshligi sifatida maydonga chikadi;
- Monarx davlatni yakka o'zi boshqaradi;
- Monarx hokimiyati mukaddas va iloxiy deb e'lon qilinadi;
- Monarx o'z faoliyatida mustakildir;
- Hokimiyatni urnatish, qabul kilishning aloxida tartibi mavjud;
- Umrbod boshqaruv;
- Monarx o'z boshqaruvining natijasi uchun yuridik jihatdan javobgar emas.

Monarxiya mutlaq va cheklangan (yoki parlamentar) shakllarda bo'ladi. Agar monarx o'z davlatini boshqarishda uning boshqaruvi boshqa biron-bir idora bilan cheklanmasa, bunday monarxiya mutlaq monarxiya deyiladi.

Respublika Davlat boshqaruvining shunday shakliki, unda hokimiyat oliy idoralari ma'lum muddatda saylanadi.

Respublika shaklida boshqaruvga ega bo'lgan davlatning asosiy belgilari quyidagilardan iborat:

- hokimiyat oliy idoralarini saylab kuyilishi;
- hokimiyat vakolatlarining taksimlanishi;
- hokimiyat oliy idoralarining o'z karorlarining saylangan muddati davomida qabul kilishi;
- odil sudlovni amalga oshiruvchi idora bo'lgan sudlar obrusining ortishi;
- fuqarolarning davlat ishlarini boshqarishda ishtirok eta olishi.

Respublikalar prezidentlik respublikasi, parlamentar respublika aralash shakldagi respublika turlariga bulinadi.

Prezidentlik respublikasida davlatni bevosita xalk saylaydigan va juda keng vakolatlariga ega bo'lgan Prezident boshqaradi. U ijro hokimiyatini bevosita boshqaruvchisi xisoblanadi. Parlamentar Respublikada davlat boshligi – saylanuvchi mansabdor shaxs bulib, asosan, parlament tomonidan saylanadi.

Respublika shaklidagi yana bir kurinishi aralash boshqaruvidir. Bunday boshqaruvda Prezident va parlamentar respublika elementlari aralashib ketgan bo'ladi.

2. Bezorilik ya'ni jamiyatda yurish-turish qoidalarini qasddan mensimaslik urish-do'pposlash, badanga yengil shikast yetkazish yoki o'zganing mulkiga shikast yetkazish bilan bo'liq holda sodir etilsa eng kam oylik itsh haqini 50 barovaridan 100 barovarigacha miqdorda jarima yoki 3 yilgacha ahloq tuzatish ishlari yohud 6 oygacha qamoq bilan jazolanadi. (JK, 277-modda).

20-bilet

1. Federativ davlat qanday tuzilishdagi davlat? (Misollar yordamida).

2. Ommaviy tartibsizliklar.

1. Federativ davlat – bir necha davlatlarning birlashuvidan hosil bo'lgan murakkab ittifokdosh davlat.

Unitar davlatdan farkli ularok federativ davlat murakkab davlat to'zilmesi xisoblanadi. Federativ davlat bir necha davlatlarning birlashuvidan hosil bo'ladi. Ularning sub'ektlari shtat, ulka, respublika, amirliklar deb atalishi mumkin.

Federatsiya sub'ektlari o'z ma'muriy, huquqiy bulinmalarga ega.

Ushbu davlatlar o'zaro birlashgandan keyin federatsiya a'zolari xisoblanib, asosiy hokimiyat federatsiyasining markaziy organlariga beriladi.

Federativ davlatning belgilari quyidagilardir:

- Federatsiya hududi uning sub'ektlari, hududi yirindisidan iborat bo'ladi;
- Oliy qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati federal davlat idoralariga tegishli bo'ladi;
- Federatsiyaning umumiy konstitutsiyasi uning sub'ektlari va federatsiyaning o'zi urtasidagi huquqiy munosabatlarni belgilaydi.

Qonun chiqaruvchi organlar Konstitutsiyasi sud organlari ijro etuvchi organlar umumiy xudud oliy qonun chiqaruvchi organ vazirlar Mahkamasi oliy sud federatsiya konstitutsiyasi ikki palatali parlament

- Federatsiya sub'ektlarining har biri alohida o'z Konstitutsiyasi o'zlarining oliy qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati organlariga ega bo'ladi;
- Federatsiya oliy qonun chiqaruvchi idorasi odatda ikki palatali bo'ladi. Bunda yukori palata federatsiya a'zolarining manfaatlarini ifoda etadi.

Hozirda jaxonda yigirmatadan kuprok federativ davlatlar mavjud. Federatsiya va uning sub'ektlari urtasidagi munosabatlar har doim ham ijobiy bulavermaydi. Buni tarkalib ketgan Sovet ittifoki, Chexoslavakiya, Yugoslaviya kabi federatsiyalar misolida kurishimiz mumkin.

2. Qurol yoki qurol sifatida foydalanadigan boshqa narsalarni ishlatib, yohud ishlatish bilan qo'rqitib shaxsga nisbatan zo'rlik ishlatish, qirg'in solish, o't qo'yish mulkka shikast yetkazish yoki uni nobud qilish hokimiyat vakiliga qarshilik ko'rsatish orqali sodir etilgan ommaviy tartibsizliklar tashkil qilish. Shuningdek, ommaviy tartibsizliklarda faol qatnashish – 10 yildan 15 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. (JK, 244-modda).

21-bilet

1. Unitar tuzilishdagi davlat qanday davlat? (Misollar yordamida).

2. Kontrabanda.

1. Davlatlar tuzilish jihatdan oddiy (unitar) va murakkab (federativ, konfederativ) bo'lishi mumkin.

Unitar davlatda butun bir mamlakat miqyosida umumiy tizimga ega bo'lgan qonunchilik ijroiya va sud idoralari bo'ladi.

Unitar davlatning belgilari:

- Yagona konstitutsiya, yagona qonunchilik tizimining mavjudligi;
- Yagona armiyaga ega bo'lish;
- Yagona pul birligi amal kilish;
- Tarkibiy kismlar ya'ni ma'muriy-hududiy to'zilmalarga o'ulinishi;
- Barcha ma'muriy hududiy birliklar uchun umumiy bo'lgan solik va kredit siyosatining joriy kilinganligi;
- Yagona fuqarolikning mavjudligi.

Davlatning tuzilishi shakli uning ma'muriy-hududiy tashkil etilishidir. Unitar - lotincha so'z bulib, oddiy, yagona degan ma'noni bildiradi.

2. Kontrabanda ya'ni bojxona nazoratini chetlab yoki bojxona nazoratidan yashirib bojxona hujjatlari yoki vositalarga o'xshatib yasalgan hujjatlardan aldash yo'li bilan foydalanib deklaratsiyasiz yoki boshqa nomga yozilgan deklaratsiyadan foydalanib kuchli ta'sir qiluvchi zararli, zaharlovchi, portlovchi moddalar, radioaktiv materiallar, portlash

qurilmalari qurol yarog', o'qotar qurol yoki o'q dorilarni shuningdek giyohvandlik vositalarini yoki psixotrop moddalarni yoki diniy ekstremizm separatizm va aqidaparastlikni targ'ib qiluvchi materiallarni O'zbekiston Respublikasining bojxona chegarasidan o'tkazish 5 yildan 10 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. (JK, 246-modda).

22-bilet

1. Konfederativ tuzilishdagi davlatga ta'rif bering va misollar keltiring

2. Kuchli ta'sir qiluvchi yoki zaharli moddalarni qonunga xilof ravishda egalik qilish.

1. Konfederatsiya (lotincha – ittifok, uyushma) – suverentiteti va mustakilligini saklab kolgan holda biror-bir maksadga erishish uchun birlashgan davlatlar ittifoki.

Davlatlar u yoki bu maksadni ko'zlab, o'z suverentiteti va mustakilligini saklagan holda birlashishlari ham mumkin. U holda bunlay ittifok konfederatsiya deyiladi. Konfederatsiyada yagona xudud yagona fuqarolik bulmaydi. Har bir davlat xalkaro huquqning teng huquqli sub'ekti bo'ladi.

Konfederatsiya belgilari quyidagilardan iborat:

- Mustakil davlatlar muayyan maksadlarga erishish uchun birlashadi;
- Konfederatsiya mustaxkam bulmagan to'zilma;
- Yagona xudud mavjud bulmaydi (konfederatsiyaning hududi uning a'zolari bo'lgan davlatlar hududidan tashkil topadi);
- Umumiy fuqarolik mavjud bulmaydi;
- Konfederatsiya a'zolari undan erkin chikish huquqiga ega bo'ladilar;
- Konfederatsiya a'zolari ittifok hokimiyati qonun hujjatlarini e'tirof etmaslik yoki kullamaslik (nulifikatsiya kilish) huquqiga ega bo'ladilar;
- Konfederatsiya vakolatiga uncha kup bulmagan masalalarni xal etish kiradi;
- Konfederatsiya sarmoyasi uning a'zolarining ixtiyoriy badallaridan tashkil topadi.

2. Kuchli ta'sir qiluvchi yoki zaharli moddalarni o'zilik yoki firibgarlik yo'li bilan qonunga xilof ravishda egallash 3 yilgacha ahloq tuzatish ishlari yoki 2 yildan 5 yilgacha ozodlikni cheklash yohud 5 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. (JK, 251-modda).

23-bilet

1. Unitar davlatning belgilari

2. Transport vositalari harakati yoki ulardan foydalanish xavfsizligi qoidalarini buzish

1. Davlatlar tuzilish jihatdan oddiy (unitar) va murakkab (federativ, konfederativ) bo'lishi mumkin.

Unitar davlatda butun bir mamlakat miqyosida umumiy tizimga ega bo'lgan qonunchilik ijroiya va sud idoralari bo'ladi.

Unitar davlatning belgilari:

- Yagona konstitutsiya, yagona qonunchilik tizimining mavjudligi;
- Yagona armiyaga ega bo'lish;
- Yagona pul birligi amal kilish;
- Tarkibiy kismalar ya'ni ma'muriy-hududiy to'zilmalarga o'ulinishi;
- Barcha ma'muriy hududiy birliklar uchun umumiy bo'lgan solik va kredit siyosatining joriy kilinganligi;
- Yagona fuqarolikning mavjudligi.

Davlatning tuzilishi shakli uning ma'muriy-hududiy tashkil etilishidir. Unitar - lotincha so'z bulib, oddiy, yagona degan ma'noni bildiradi.

2. Transport vositalarini boshqaruvchi shaxs tomonidan transport vositalari harakati yoki ulardan foydalanish xavfsizligi qoidalarini buzish badanga o'rtacha o'fir yoki o'fir shikast yetkazilishiga sabab bo'lsa, eng kam oylik ish haqining 50 barovarigacha miqdorda jarima yoki 3 yilgacha ahloq tuzatish ishlari bilan jazolanadi. (JK, 266-modda).

24-bilet

1. Federativ davlatning belgilari

2. Mualliflik huquqini buzish

1. Federativ davlat – bir necha davlatlarning birlashuvidan hosil bo'lgan murakkab ittifokdosh davlat.

Unitar davlatdan farkli ularok federativ davlat murakkab davlat to'zilmesi xisoblanadi. Federativ davlat bir necha davlatlarning birlashuvidan hosil bo'ladi. Ularning sub'ektlari shtat, ulka, respublika, amirliklar deb atalishi mumkin.

Federatsiya sub'ektlari o'z ma'muriy, huquqiy bulinmalarga ega.

Ushbu davlatlar o'zaro birlashgandan keyin federatsiya a'zolari xisoblanib, asosiy hokimiyat federatsiyasining markaziy organlariga beriladi.

Federativ davlatning belgilari quyidagilardir:

- Federatsiya hududi uning sub'ektlari, hududi yirindisidan iborat bo'ladi;
- Oliy qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati federal davlat idoralariga tegishli bo'ladi;
- Federatsiyaning umumiy konstitutsiyasi uning sub'ektlari va federatsiyaning o'zi urtasidagi huquqiy munosabatlarni belgilaydi.

Qonun chiqaruvchi organlar Konstitutsiyasi sud organlari ijro etuvchi organlar umumiy xudud oliy qonun chiqaruvchi organ vazirlar Mahkamasi oliy sud federatsiya konstitutsiyasi ikki palatali parlament

- Federatsiya sub'ektlarining har biri aloxida o'z Konstitutsiyasi o'zlarining oliy qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati organlariga ega bo'ladi;
- Federatsiya oliy qonun chiqaruvchi idorasi odatda ikki palatali bo'ladi. Bunda yukori palata federatsiya a'zolarining manfaatlarini ifoda etadi.

Hozirda jaxonda yigirmatadan kuprok federativ davlatlar mavjud. Federatsiya va uning sub'ektlari urtasidagi munosabatlar har doim ham ijobiy bulavermaydi. Buni tarkalib ketgan Sovet ittifoki, Chexoslavakiya, Yugoslaviya kabi federatsiyalar misolida kurishimiz mumkin.

2. 149-modda. Mualliflik yoki ixtirochilik huquqlarini buzish

Tafakkur mulki obyektiga nisbatan mualliflik huquqini o'zlashtirib olish, hammualliflikka majburlash, shuningdek, tafakkur mulk obyektlari to'g'risidagi ma'lumotlarni ular rasman ro'yxatdan o'tkazilgunga yoki e'lon qilingunga qadar muallifning roziligisiz oshkor qilish - eng kam oylik ish haqining yigirma besh baravaridan yetmish besh baravarigacha miqdorda jarima yoki besh yilgacha muayyan huquqdan mahrum qilish yoki uch yilgacha axloq tuzatish ishlari yoxud olti oygacha qamoq bilan jazolanadi.

25-bilet

1. Konfederativ davlatning belgilari

2. Qonunga zid ravishda qurol saqlash

1. Konfederatsiya (lotincha – ittifok, uyushma) – suverentiteti va mustakilligini saklab kolgan holda biror-bir maksadga erishish uchun birlashgan davlatlar ittifoki.

Davlatlar u yoki bu maksadni ko'zlab, o'z suverentiteti va mustakilligini saklagan holda birlashishlari ham mumkin. U holda bunlay ittifok konfederatsiya deyiladi.

Konfederatsiyada yagona xudud yagona fuqarolik bulmaydi. Har bir davlat xalkaro huquqning teng huquqli sub'ekti bo'ladi.

Konfederatsiya belgilari quyidagilardan iborat:

- Mustakil davlatlar muayyan maksadlarga erishish uchun birlashadi;
- Konfederatsiya mustaxkam bulmagan to'zilma;
- Yagona xudud mavjud bulmaydi (konfederatsiyaning hududi uning a'zolari bo'lgan davlatlar hududidan tashkil topadi);
- Umumiy fuqarolik mavjud bulmaydi;
- Konfederatsiya a'zolari undan erkin chikish huquqiga ega bo'ladilar;
- Konfederatsiya a'zolari ittifok hokimiyati qonun hujjatlarini e'tirof etmaslik yoki kullamaslik (nulifikatsiya kilish) huquqiga ega bo'ladilar;
- Konfederatsiya vakolatiga uncha kup bulmagan masalalarni xal etish kiradi;
- Konfederatsiya sarmoyasi uning a'zolarining ixtiyoriy badallaridan tashkil topadi.

2. 58-modda. Tamom bo'lmagan va ishtirokchilikda sodir etilgan jinoyatlar uchun jazo tayinlash

Sud tamom bo'lmagan jinoyat uchun jazo tayinlashda jazo tayinlashning umumiy asoslariga amal qilgan holda jinoyatning og'ir-yengilligini, jinoiy niyat amalga oshirilishining darajasini va jinoyatni oxiriga yetkaza olmaganlik sabablarini ham hisobga oladi.

Oldingi tahrirga qarang.

Jinoyatga tayyorgarlik ko'rganlik hamda jinoyat sodir etishga suiqasd qilganlik uchun jazoning muddati yoki miqdori ushbu Kodeks Maxsus qismining tegishli moddasida nazarda tutilgan eng ko'p jazoning to'rt dan uch qismidan oshmasligi kerak. Mazkur qoida:

- a) o'ta xavfli retsidivistlarga, uyushgan guruh yoki jinoiy uyushma a'zolariga nisbatan;
- b) tinchlik va xavfsizlikka qarshi tamom bo'lmagan jinoyatlar uchun, shuningdek quyidagilar bilan:

javobgarlikni og'irlashtiradigan holatlarda qasddan odam o'ldirish bilan;

o'n to'rt yoshga to'lmaganligi aybdorga ayon bo'lgan jabrlanuvchining nomusiga tegish yoki unga nisbatan zo'rlik ishlatib, jinsiy ehtiyojni g'ayritabiiy usulda qondirish bilan;

yadroviy, kimyoviy, biologik va boshqa turdagi ommaviy qirg'in qurolini, bunday qurol yaratishda foydalanish mumkinligi ayon bo'lgan materiallarni hamda uskunalarni kontrabanda qilish bilan bog'liq bo'lgan jinoyatlar uchun jazolar tayinlashda qo'llanilmaydi.

(58-modda O'zbekiston Respublikasining 2008 yil 11 apreldagi O'RQ-152-sonli Qonuni asosida ikkinchi qism bilan to'ldirilgan — O'R QHT, 2008 y., 16-son, 116-modda)

Oldingi tahrirga qarang.

Tamom bo'lmagan jinoyatlar uchun umrbod ozodlikdan mahrum qilish tariqasidagi jazo tayinlanishi mumkin emas.

(58-modda O'zbekiston Respublikasining 2007 yil 11 iyuldagi O'RQ-99-sonli Qonuni asosida ikkinchi qism bilan to'ldirilgan — Oliy Majlisi palatalarining Axborotnomasi, 2007 y., 6-son, 248-modda)

Ishtirokchilikda sodir etilgan jinoyat uchun jazo tayinlashda sud har qaysi aybdorning jinoyatda ishtirok etganlik xususiyati va darajasini hisobga oladi. Har qaysi ishtirokchining shaxsiga tegishli bo'lgan yengillashtiruvchi va og'irlashtiruvchi holatlar sud tomonidan faqat shu ishtirokchining o'ziga jazo tayinlashda hisobga olinadi.

26-bilet

1.Siyosiy tartibot deganda nimani tushunasiz?

2. Qasddan badanga yengil shikast yetkazish

1. Davlat hokimiyatni amalga oshirish usullari va uslublari tizimiga siyosiy tartibot deyiladi. Mamlakatdagi siyosiy vaziyat, ya'ni jamiyatdagi siyosiy erkinlik darajasini aynan siyosiy tartibot belgilaydi. Hokimiyat ustida turgan siyosiy kuchlarning davlatni boshqarishdagi kullaydigan usullari va uslublarning yaxlit tizimi siyosiy tartibot deb ataladi. Siyosiy tartibot asoslari ikki xil bo'ladi:

1. Demokratik.

2. Nodemokratik.

Demokratik tartibotsharoitida insonning siyosiy va fuqarolik huquqlari hurmat qilinadi. Fuqarolar davlat hokimiyat idoralarini to'zishda va ularning faoliyatida faol ishtirok etadilar. Demokratik hokimiyatning yagona manbai xalq irodasi bo'ladi. «Demokratiya» - yunoncha «xalq hokimiyati» degan ma'noni anglatadi. Agar davlatda demokrtik tartibot xukmron bo'lsa, bu davlatda fuqarolar umume'tirof etilgan huquq va erkinliklardan tula foydalanadilar, davlat esa ularni har tomonlama kafolatlaydi va ximoya qiladi.

Demokratik tartibot belgilari:

- 1) shaxsning iqtisodiy jihatdan erkin bo'lishi;
- 2) Inson va fuqaro huquqlari erkinliklarining e'tirof kilinishi va kafolatlanishi;
- 3) Davlat boshqaruvi ozchilikning kupchilikka buysunishi tamoyil asosida amalga oshirishi;
- 4) Hokimiyat vakolatlarining o'ulinishi;
- 5) Ijtimoiy xayotda fikrlar xilma-xilligi (pluralizm), ijtimoiy-siyosiy birlashmalarning kupligi;
- 6) Qonun ustuvorligi,

Ishtirok etish orqali o'zlari iloji boricha kuprok a'zolarini hokimiyat idoralariga kiritishga harakat qiladilar. Demokratik saylovda galaba kilgan siyosiy partiyalar hukumatni tuzish va o'z siyosatini o'tkazish huquqiga ega bo'ladilar. Demokratiyaga zid tartibot - nodemokratik tartibot deb ataladi. Bunday tartibotda davlat idoralari demokratik tamoyillar va qoidalarga rioya etmaydilar. Aksincha, ularni doimo yoki tez-tez bo'zadilar. O'z-o'zidan ma'lumki, bunday siyosiy tartibotda fuqarolarning huquq va erkinliklari poymol etiladi, kupol ravishda bo'ziladi, ba'zan juda shafkatsizlik bilan muxolifat bartaraf etiladi. Ba'zida esa parlament singari demokratik institutlar yo'q qilinadi.

2. Sodir etilayotgan paytda hayot uchun xavfli bo'lmagan va ushbu kodeksning 104-moddasida nazarda tutilgan oqibatlariga olib kelmagan, lekin sog'liqning uzoq vaqt ya'ni kamida 21 kun ammo 4 oydan ko'p bo'lmagan davrda yomonlashuviga yoki umumiy mehnat qobiliyatining 10 foizidan 33 foizigacha yo'qolishiga sabab bo'lgan qasddan badanga o'rtacha og'ir shikast yetkazish 3 yilgacha ahloq tuzatish ishlari yoki 1 yildan 3 yilgacha ozodlikni cheklash yohud 3 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. (JK, 105-modda).;

27-bilet

1. Davlat organlari

2. Sudni aldash

1. Davlat boshqaruvini amalga oshirish maxsus idoralar tomonidan amalga oshiriladi va bu idoralar huquqshunoslik fanida davlat organlari deyiladi.

Davlat organlari – qonunga muvofikravishda o'z tizimiga ijtimoiy xayotning muayyan soxasini boshqarish bo'yicha aniq belgilangan vakolatga ega bo'lgan davlat idorasi yoki muassasasi.

Davlat organlari quyidagi turlarga bulinadi:

- a) vakillik organlari: qonun chiqaruvchi, maxalliy hokimiyat organlari;
- b) ijroiya organlari: davlat boshligi (prezident, monarx) hukumat, vazirlik va davlat qo'mitalari, huquqni muhofaza qiluvchi idoralar (proko'ratura, ichki ishlar vazirligi va uning organlari, adliya vazirligi va boshqalar);
- d) maxalliy organlar (viloyat, tuman va shahar, hokimiyatlari);
- e) sud va konstitutsiyaviy nazoart idoralari: Konstitutsiyaviy sud, Oliy sud va umumiy sudlar, Oliy xujalik sudi va uning viloyat (shahar) buginlari.

Davlat mexanizmi – jamiyatni boshqarish va xalk manfaatlarini ximoya kilishni amalga oshiradigan davlat organlarining yaxlit tizimi.

Davlat boshqaruvining amalga oshiruvchi barcha davlat organlari yaxlit tizimini hosil qiladi va bu tizim davlat mexanizmi deb yuritiladi.

Demak, davlat organlari davlat mexanizmining tarkibiy kismalari bulib, ular ijtimoiy xayotning muayyan soxasini boshqarish bo'yicha zarur vakolatlarga ega. Har bir davlat organi boshqa davlat organlari bilan, ya'ni davlat mexanizmining boshqa tarkibiy kismalari bilan o'zviy aloqadadir.

2. 230¹-modda. Dalillarni soxtalashtirish (qalbakilashtirish)

Isbotlashni amalga oshirayotgan shaxslar yoki isbotlashda ishtirok etish uchun jalb qilinayotgan shaxslar tomonidan dalillarning tergovga qadar tekshiruv va jinoyat ishlari materiallari bo'yicha dalillarni to'plash, tekshirish va baholash chog'ida g'arazli yoki boshqa past niyatlarda hujjatlarga yoxud ashyolarga bila turib yolg'on ma'lumotlarni kiritishda va o'zga buzib ko'rsatishlarda namoyon bo'ladigan soxtalashtirilishi (qalbakilashtirilishi), —

eng kam oylik ish haqining uch yuz baravaridan to'rt yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki muayyan huquqdan mahrum etib, uch yildan besh yilgacha ozodlikni cheklash yoxud uch yildan besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

O'sha harakatlar:

- a) bir guruh shaxslar tomonidan oldindan til biriktirib sodir etilgan bo'lsa;
- b) shaxsni ushlab turishga, qamoqqa olishga, jinoiy javobgarlikka tortishga yoki jinoiy javobgarlikdan ozod etishga, hukm qilishga yoxud oqlashga sabab bo'lsa, — muayyan huquqdan mahrum etib, besh yildan yetti yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

Og'ir yoki o'ta og'ir jinoyat to'g'risidagi jinoyat ishi bo'yicha dalillarni soxtalashtirish (qalbakilashtirish), xuddi shuningdek dalillarni soxtalashtirish (qalbakilashtirish) og'ir oqibatlariga olib kelgan bo'lsa, —

muayyan huquqdan mahrum etib, yetti yildan o'n yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

230²-modda. Tezkor-qidiruv faoliyati natijalarini soxtalashtirish (qalbakilashtirish)

Jinoyatni sodir etishga aloqasi yo'qligi oldindan ayon bo'lgan shaxsni jinoiy ta'qib qilish maqsadida yoxud shaxsning sha'ni, qadr-qimmatini va ishchanlik obro'siga zarar yetkazish maqsadida tezkor-qidiruv faoliyati natijalarini tezkor-qidiruv tadbirlarini amalga oshirishga vakolatli shaxslar tomonidan soxtalashtirish (qalbakilashtirish), —

eng kam oylik ish haqining bir yuz ellik baravaridan uch yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki muayyan huquqdan mahrum etib, bir yildan uch yilgacha ozodlikni cheklash yoxud uch yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

O'sha qilmishlar axborotni nooshkora olish uchun mo'ljallangan maxsus texnika vositalaridan foydalangan holda sodir etilgan bo'lsa, — eng kam oylik ish haqining uch yuz baravaridan to'rt yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki muayyan huquqdan mahrum etib, uch yildan besh yilgacha ozodlikni cheklash yoxud uch yildan besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

(2301-2302-moddalar O'zbekiston Respublikasining 2018 yil 4 apreldagi O'RQ-470-sonli Qonuniga asosan kiritilgan — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 05.04.2018 y., 03/18/470/1005-son)

28-bilet

1.Davlat mexanizmi

2.Sudni chalg'itishga urunish

1. *Insonning siyosiy va fuqarolik huquqlari e'tirof etilib, hurmat qilinadigan, davlat boshqaruvi ozchilikning ko'pchilikka bo'ysunishi tamoyili asosida amalga oshiriladigan va ozchilikning manfaatlari himoya qilinadigan siyosiy tartibot – demokratik siyosiy tartibot deb ataladi.* Demokratik davlatda g'oyaviy va siyosiy xilma-xillik konstitutsiya tomonidan qo'llab-quvvatlanib, siyosiy partiyalarning faoliyatiga ruxsat etiladi. Siyosiy partiyalar esa oliy va mahalliy hokimiyat idoralariga deputatlarni saylashda ishtirok etish orqali o'zlari iloji boricha ko'proq a'zolarini hokimiyat idoralariga kiritishga harakat qiladilar. Demokratik saylovda g'alaba qilgan siyosiy partiyalar hukumatni tuzish va o'z siyosatini o'tkazish huquqiga ega bo'ladilar. Demokratiyaga zid tartibot - **nodemokratik tartibot** deb ataladi. Bunday tartibotda davlat idoralari demokratik tamoyillar va qoidalarga rioya etmaydilar. Aksincha, ularni doimo yoki tez-tez buzadilar. O'z-o'zidan ma'lumki, bunday siyosiy tartibotda fuqarolarning huquq va erkinliklari poymol etiladi, qo'pol ravishda buziladi, ba'zan juda shafqatsizlik bilan muxolifat bartaraf etiladi. Ba'zida esa parlament singari demokratik institutlar yo'q qilinadi. *Demokratiyaga zid tartibot - nodemokratik tartibot deb ataladi.* Nodemokratik tartibotlar ichida fashistik va totalitar tartibotlarai alohida ko'rsatish maqsadga muvofiqdir.

Fashistik tartibotda hukmronlik qilgan har qanday muxolifat yo'q qilinadi. Biron-bir irqning hukmronligi e'lon qilinadi. Va nihoyat, boshqa hududlarni bosib olishga harakat kuchayadi. 1933-1945-yillardagi fashistlar Germaniyasi va o'sha davrdagi fashistlar Italiyasi fashistik tartibotli davlatlarga misol bo'la oladi. Yagona partiyaning hukmronligi, huquq va erkinliklarning poymol etilishi kabi salbiy xususiyatlarga ega bo'lgan tartibot - **totalitar tartibot** deyiladi. Totalitar tartibotda o'zgacha fikrlarga qarshi kurashiladi, saylovchilarning saylovda muqobil deputatlarni saylash imkoniyatlari bo'lmaydi. Totalitar davlat misoli sifatida sobiq Sovet Ittifoqini keltirish mumkin. Davlat boshqarishini amalga oshirish maxsus idoralar tomonidan amalga oshiriladi va bu idoralar huquqshunoslik fanida **davlat organlari** deyiladi. **Davlat organi** – qonunga muvofiq ravishda o'z tizimiga, ijtimoiy hayotning muayyan sohasini boshqarish bo'yicha aniq belgilangan vakolatiga ega bo'lgan davlat idorasi yoki muassasasidir.

Davlat organlari quyidagi turlarga bo'linadi:

- vakillik organlari: qonun chiqaruvchi, mahalliy hokimiyat organlari;
- ijroiya organlari: davlat boshlig'i (prezident, monarx), hukumat, vazirlik va davlat qo'mitalari, huquqni muhofaza qiluvchi idoralar (prokuratura, ichki ishlar vazirligi va uning organlari, adliya vazirligi va boshqalar);

- mahalliy organlar (viloyat, tuman va shahar hokimliklari);
- sud va konstitutsiyaviy nazorat idoralari: Konstitutsiyaviy sud, Oliy Sud va umumiy sudlar, Oliy Xo'jalik sudi va uning viloyat (shahar bo'g'inlari).

Davlat boshqaruvini amalga oshiruvchi barcha davlat organlari yaxlit tizimni hosil qiladi va bu tizim **davlat mexanizmi** deb yuritiladi. Demak, davlat organlari davlat mexanizmining tarkibiy qismlari bo'lib, ular ijtimoiy hayotning muayyan sohasini boshqarish bo'yicha zarur vakolatlarga ega. Har bir davlat organi boshqa davlat organlari bilan, ya'ni davlat mexanizmining boshqa tarkibiy qismlari bilan uzviy aloqadadir.

***Davlat mexanizmi** - jamiyatni boshqarish va xalq manfaatlarini himoya qilishni amalga oshiradigan davlat organlarining yaxlit tizimi.*

2. 230¹-modda. Dalillarni soxtalashtirish (qalbakilashtirish)

Isbotlashni amalga oshirayotgan shaxslar yoki isbotlashda ishtirok etish uchun jalb qilinayotgan shaxslar tomonidan dalillarning tergovga qadar tekshiruv va jinoyat ishlari materiallari bo'yicha dalillarni to'plash, tekshirish va baholash chog'ida g'arazli yoki boshqa past niyatlarda hujjatlarga yoxud ashyolarga bila turib yolg'on ma'lumotlarni kiritishda va o'zga buzib ko'rsatishlarda namoyon bo'ladigan soxtalashtirilishi (qalbakilashtirilishi), —

eng kam oylik ish haqining uch yuz baravaridan to'rt yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki muayyan huquqdan mahrum etib, uch yildan besh yilgacha ozodlikni cheklash yoxud uch yildan besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

O'sha harakatlar:

- a) bir guruh shaxslar tomonidan oldindan til biriktirib sodir etilgan bo'lsa;
- b) shaxsni ushlab turishga, qamoqqa olishga, jinoiy javobgarlikka tortishga yoki jinoiy javobgarlikdan ozod etishga, hukm qilishga yoxud oqlashga sabab bo'lsa, — muayyan huquqdan mahrum etib, besh yildan yetti yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

Og'ir yoki o'ta og'ir jinoyat to'g'risidagi jinoyat ishi bo'yicha dalillarni soxtalashtirish (qalbakilashtirish), xuddi shuningdek dalillarni soxtalashtirish (qalbakilashtirish) og'ir oqibatlariga olib kelgan bo'lsa, —

muayyan huquqdan mahrum etib, yetti yildan o'n yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

230²-modda. Tezkor-qidiruv faoliyati natijalarini soxtalashtirish (qalbakilashtirish)

Jinoyatni sodir etishga aloqasi yo'qligi oldindan ayon bo'lgan shaxsni jinoiy ta'qib qilish maqsadida yoxud shaxsning sha'ni, qadr-qimmati va ishchanlik obro'siga zarar yetkazish maqsadida tezkor-qidiruv faoliyati natijalarini tezkor-qidiruv tadbirlarini amalga oshirishga vakolatli shaxslar tomonidan soxtalashtirish (qalbakilashtirish), —

eng kam oylik ish haqining bir yuz ellik baravaridan uch yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki muayyan huquqdan mahrum etib, bir yildan uch yilgacha ozodlikni cheklash yoxud uch yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

O'sha qilmishlar axborotni nooshkora olish uchun mo'ljallangan maxsus texnika vositalaridan foydalangan holda sodir etilgan bo'lsa, —

eng kam oylik ish haqining uch yuz baravaridan to'rt yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki muayyan huquqdan mahrum etib, uch yildan besh yilgacha ozodlikni cheklash yoxud uch yildan besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

(2301-2302-moddalar O'zbekiston Respublikasining 2018 yil 4 apreldagi O'RQ-470-sonli Qonuniga asosan kiritilgan — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 05.04.2018 y., 03/18/470/1005-son)

29-bilet

1.Huquqiy davlat

2.Transport vositasini olib qochish

1. Huquqiy davlatda davlat boshqaruvi huquqining ustuvorligiga asoslanadi. Unda davlat boshqaruvi fuqarolar va ijtimoiy munosabatlar sub'ektlarining huquqlari, erkinliklari va manfaatlarini ta'minlashni xisobga olgan holda amalga oshiriladi.

Huquqiy davlat – huquqning ustuvorligi hamda sud mustakilligi ta'minlanadigan, inson huquqlari va erkinliklari kafolatlanadigan davlat hokimiyati vakolatlar bo'linishi tamoyili asosida amalga oshiriladigan demokratik davlatdir.

Huquqiy davlatning asosiy belgilari quyidagilar:

1. Huquqning ustuvorligi.

Mamlakatdagi barcha shaxslar – fuqarolar, chet el fuqarolari, fuqaroligi bulmagan shaxslar, hammasi qonun talablariga buysunadilar. Bunda konstitutsiya huquqiy normalar tizimida oliy yuridik kuchga egadir.

2. Inson huquqlari va erkinliklarining ta'minlanishi va ximoyalanishi.

Inson, uning xayoti, sha'ni, kadr-kimmati, huquq va erkinliklari hamda manfaatlari oliy kadriyat ekanligi.

3. Davlat va fuqarolarni bir-birlari oldida o'zaro mas'uliyati.

4. Hokimiyatning qonuniyligi.

Hokimiyat demokratik saylovlar yuli bilan shakllantiriladi. Davlat hokimiyati mamlakatni ichkarisida va xalkaro miqyosida tan olinadi.

5. Hokimiyat vakolatlarining taksimlanishi.

Davlat hokimiyati: qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatlariga bulinadi. Davlat hokimiyati vakolatlari mana shu uchala hokimiyat urtasida taksimlanadi.

6. Sudning mustakilligi.

Sudning faoliyatiga xech kim aralasha olmaydi. Sudlar fakat qonuniy talablarga buysunadi.

7. Huquqni muhofazakilish mexenizmning samarali ishlashi.

Davlat inson huquq va erkinliklarni lozim darajada ximoya kilish kerak.

2. Transport vositasini olib qochish – 5 yildan 10 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. (JK, 167-modda).

30-bilet

1.Fuqarolik jamiyati

2.Talanchilik qilish

1. Har bir davlat o'z faoliyatining asosiy yunalishlarini belgilaydi. Bu yunalishlar uning asosiy vazifalaridan kelib chikadi.

Davlatning funktsiyalari - davlat faoliyatining asosiy yunalishlari bulib, ulardan davlatning ijtimoiy jihatlar ruyobga chikariladi.

Davlatning mavjudligi, uning zarurligi, davlatning funksiyalarida o'z aksini topadi. Davlat o'z faoliyatlarida bir kancha funksiyalar (faoliyat yunalishlari)ni amalga oshiradi. Bu funksiyalarni mamlakat ichida yoki tashkariyda amalga oshirishdan kelib chikib tashki va ichki funksiyalarga ajratish mumkin.

Davlat o'z funksiyalarini amalga oshirish borasida kuplab vazifalarni bajaradi. Bu vazifalarni bajarish orqali davlat funksiyalarini ado etishga erishadi.

Davlat bajaradigan vazifalarini soxalar bo'yicha ham turlarga ajratish mumkin. Bunda davlatning ichki funksiyalariga oid vazifalar quyidagilardan iborat bo'ladi.

Iqtisodiy vazifalar:

- Iqtisodiy siyosatni ishlab chikish va iqtisodiyotga ta'sir yetkazish;
- Iqtisodiyotning davlat sektori (zavod, fabrikalar, dalalar, korxonalar)ning boshqarish;
- Bozor munosabatlarining huquqiy asoslari va narx siyosatini yulga kuyish. Ijtimoiy vazifalar:

- Aholining yordamga muxtoj kismini ximoyalash;
- Soglikni saklash va ta'lim tizimini kullab-kuvvatlash;
- Aholini ijtimoiy ne'matlar bilan ta'minlash.

Siyosiy – huquqiy vazifalar:

- fuqarolarning huquq va erkinliklarini ximoya kilish;
- qonuniylik va tartibni ta'minlash;
- tinchlik va millatlararo totuvlikni saklash;

2. Bosqinchilik, ya'ni o'zganing mol-mulkini talon-taroj qilish maqsadida hujum qilib hayot yoki sog'liq uchun xavfli bo'lgan zo'rlik ishlatib yohud shunday zo'rlik ishlatish bilan qo'rqitib sodir etilgan bo'lsa, 5 yildan 8 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. (JK, 164-modda).